

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

**ЗНАЧАЈ ЦЕНТРАЛНОАЗИЈСКОГ
РЕГИОНА У СПОЉНОЈ ПОЛИТИЦИ
РУСИЈЕ И КИНЕ**

Мастер рад

Ментор: Проф. др Мирослав Младеновић Студент: Александар Симић М26/19

Београд, 2021.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SECURITY STUDIES

**THE IMPORTANCE OF THE CENTRAL
ASIAN REGION IN THE FOREIGN
POLICY OF RUSSIA AND CHINA**

Master thesis

Mentor: Student:
Prof. Phd Miroslav Mladenović Aleksandar Simić M26/19

Belgrade, 2021.

ЗНАЧАЈ ЦЕНТРАЛНОАЗИЈСКОГ РЕГИОНА У СПОЉНОЈ ПОЛИТИЦИ РУСИЈЕ И КИНЕ

Резиме

Предмет овог рада јесте да се сагледа сам значај централноазијског региона из аспекта спољне политике Кине и Русије, тако што ће се претходно образложити битне карактеристике централноазијског региона за време Совјетског Савеза и након њега, а затим образложити који су то кључни циљеви, односно интереси (безбедносни, економски, политички) Кине и Русије, када је реч о централноазијском региону. Фокус се дакле ставља управо на спољну политику Кине и Русије према централноазијском региону у пост-Совјетском периоду, као и на њихову међусобну сарадњу у оквиру централноазијског региона, јер многи сматрају да су обе земље имале исти циљ, али да су због различите позиције у региону, другачије гледале на њихово остварење. Русија као веома позната земља у централноазијском региону, настојала је да своје циљеве оствари тако што ће одржати свој познати утицај још из периода Совјета, док је Кина услед великог економског раста настојала да свој утицај што више прошири на централноазијски регион, како би се у новом свету показала као главни претендент за светски трон.

Кључне речи: Кина, Русија, регион ЦА, спољна политика, партнерство, ривалитет, регионалне организације

THE IMPORTANCE OF THE CENTRAL ASIAN REGION IN THE FOREIGN POLICY OF RUSSIA AND CHINA

Abstract

The focus of this paper is on the importance of the Central Asian region from the aspect of the foreign policy of China and Russia. First we'll explain the important characteristics of the Central Asia region during Soviet Union and after it, and then the key goals and interests (security, political, economic) of these two countries, when it comes to this region. The focus is therefore on the foreign policy of these two countries towards this region in the post-Soviet period, as well as on their mutual cooperation within the Central Asian region, because many believe that both countries had the same goal, but due to different positions in this region, both countries looked at their realization differently. Russia, as a very famous country in this region, tried to achieve its goals by maintaining its well-known influence from the Soviet period, while China, due to great economic growth, tried to expand its influence in this region as much as possible, in order to show the world itself as the main contender for the world throne.

Key words: Russia, China, Central Asia region, foreign policy, partnership, rivalry, regional organization

САДРЖАЈ

1. УВОД.....	2
2. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА.....	4
2.1. Предмет и циљеви истраживања	4
2.2. Просторно и временско одређење предмета истраживања	4
2.3. Методе истраживања.....	5
2.4. Појмовно одређење региона.....	5
3. КАРАКТЕРИСТИКЕ ЦЕНТРАЛНЕ АЗИЈЕ.....	6
3.1. Национални идентитет у Централној Азији.....	10
3.2. Религија и појава радикалног ислама у Централној Азији.....	14
3.3. Социо-економски и политички аспект Централне Азије	18
3.4. Регионална интеграција	22
4. ИНТЕРЕСИ И УЛОГА РУСИЈЕ У РЕГИОНУ ЦЕНТРАЛНЕ АЗИЈЕ.....	24
4.1. Утицај Русије у Централној Азији услед пораста стратешке нестабилности и безбедносних претњи	30
4.1.1. Улога Организације уговора о колективној безбедности у ЦА.....	37
4.2. Економски интереси Русије у Централној Азији	39
5. ГЕОПОЛИТИЧКИ ИНТЕРЕСИ НР КИНЕ У ЦЕНТРАЛНОЈ АЗИЈИ	44
5.1. Утицај Кине у Централној Азији услед пораста стратешке нестабилности и безбедносних претњи	50
5.2. Економски интереси Кине у Централној Азији	53
5.2.1. <i>Иницијатива "Појас и Пут"</i>	57
6. КИНЕСКО-РУСКИ ОДНОСИ У ЦЕНТРАЛНОЈ АЗИЈИ (ПАРТНЕРСТВО ИЛИ РИВАЛИТЕТ?).....	61
6.1. Шангајска организација за сарадњу	67
7. ЗАКЉУЧАК.....	72
8. ЛИТЕРАТУРА.....	75
9. БИОГРАФИЈА	81

1.УВОД

Распад Совјетског Савеза (СССР-а), значајно је променио геополитичку слику централноазијског региона у свету. Овај догађај, допринео је изненадном настанку нових држава у централноазијском региону, које су за време Совјетске владавине углавном биле непознате спољном свету. Земље које су стекле независност распадом СССР-а у централноазијском региону биле су: Казахстан, Киргистан, Таџикистан, Туркменистан и Узбекистан. Научене на совјетску владавину, односно неспремне да самостално формирају сопствену политику, да воде спољну политику, ове земље нашле су се у веома незавидном положају. Недовољно утемељен национални идентитет ових народа, многобројне етничке групе и појава исламског радикализма, утицали су такође негативно на самостални развој ових земаља. Временом, како су полако почеле да дефинишу своју геополитичку оријентацију, тако су са собом привукле и интересовање многих регионалних и ванрегионалних земаља за регион. Као регион који се налази у срцу Евроазије, многи га сматрају веома значајним како у стратешком тако и у геополитичком смислу. Управо због његовог географског положаја, овај регион се сматра најзначајнијом трговинском везом између Кине, Блиског Истока и Европе. Поред ове везе са остатком света, огромно располагање природним ресурсима, пре свега нафтом и гасом, као и покушаји да се многе традиционалне и нетрадиционалне претње отклоне из овог региона, јер су претиле да се прошире ван њега, учинио је регион једним од најзначајнијих када се говори о "геополитичкој игри" у свету. Највеће интересовање за регион Централне Азије управо су показале Кина, Русија и Америка. Русија, која је овај регион сматрала својим двориштем, настојала је да поврати свој утицај који је имала пре распада Совјетског Савеза, тако што је путем билатералних и мултилатералних односа са новонасталим земљама као циљ имала да поврати поверење међу земљама Централне Азије, чиме би допринела да се њен утицај у региону поново прошири. За Русију очување безбедности и стабилности у овом региону представља примарни задатак, стога Русија безбедносну политику ставља пре економске, коју је настојала да очува тако што је формирала Организацију уговора о колективној безбедности (ОДКБ). На економском плану, Русија настоји да контролише што више енергетских ресурса, јер је за њу извоз нафте и гаса на светска тржишта представљао кључ за будућност. За Кину, као земљу која бележи највећи и најбржи економски раст у свету, значај централноазијског региона јесте

пре свега економски интерес, а затим безбедносни, јер је Кина за разлику од Русије колико толико решила проблем када је реч о безбедносним претњама које навиру управо из региона Централне Азије (ЦА). Упркос лошијој репутацији коју је на почетку имала код земаља ЦА, разним билатералним односима, великим улагањима у инфраструктуру, пре свега када је реч о енергетском сектору, Кина је полако али сигурно повећавала свој утицај. Због огромног економског раста, увоз нафте и гаса за Кину био је од пресудног значаја. Стога се економски интерес сматра најважнијим фактором кинеског појављивања у централноазијском региону. Централна Азија сматра се најбитнијим копненим путем, када је реч о економској кинеској иницијативи "Појас и Пут". Међутим не треба заборавити и безбедносни фактор. Решавање проблема у аутономној покрајини Синђан од пресудне је важности за Кину. Ипак овај проблем иако је сматран као безбедносни, Кина је улагањем у развој инфраструктуре Синђан регије, тачније економским путем, настојала да га превазиђе. У оквиру региона Централне Азије, ове две земље међусобно сарађују посредством како билатералних тако и мултилатералних односа, пре свега преко Шангајске организације за сарадњу (ШОС). Главни иницијатор ове организације била је Кина, док ју је Русија само подржала. Иако се сматра да имају веома сличне интересе када је реч о централноазијском региону, пре свега ограничавање или отклањање Америчког утицаја из региона, због различитих примарних циљева, често долази до неслагања и несугласица међу ове две земље када је реч о централноазијском региону.

Дакле овај рад ће обухватити прецизније које су то карактеристике Централне Азије, што се пре свега односи на економски и политички аспект централноазијског региона, на религију, национални идентитет, као и на регионалну интеграцију. Затим шта то регион има а да привлачи спољне актере пре свега Кину и Русију, односно који су њихови безбедносни и економски интереси према централноазијском региону. И на крају какав је међусобни однос Кине и Русије када је реч о сарадњи у оквиру централноазијског региона.

2.МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

2.1. Предмет и циљеви истраживања

Предмет рада јесте сагледавање значаја централноазијског региона са аспекта Руске и Кинеске спољне политике. С обзиром да говоримо о региону који се налази у срцу Азије, који по Мекинтеру припада "Хартленду" и као такав представља пут у овладавање "светским острвом" у борби "сила копна" и "сила мора", овај регион такође има стратешку важност у виду поседовања велике количине енергетских извора. Иако је руски утицај деведесетих година у овом региону слабио, постепено је почео да се враћа и полако али сигурно добија конкуренцију у виду Кине и САД - а. Овим радом би дакле били обухваћени главни интереси како Русије тако и Кине за централноазијски регион. Када је реч о интересима будући да су они многобројни и значајни како за Русију и Кину тако и за остале земље Централне Азије, циљ рада јесте пружање одговора на питање који су то главни циљеви или приоритети које имају Русија и Кина према централноазијском региону, да ли се њихови интереси поклапају, на који начин настоје да остваре своје циљеве и можда као најбитније питање да ли могу и поред одређених противречности заједничким снагама да одбију у потпуности амерички утицај са ових простора.

Ради остваривања дефинисаних циљева приликом прегледа научне литературе неопходно је одговорити на следећа питања:

- Шта је то у региону што привлачи велике "геополитичке играче" као што су у овом случају Русија и Кина?
- Да ли је у току или треба да почне борба за превласт у Централној Азији између Русије и Кине или је уопште и нема?

2.2. Просторно и временско одређење предмета истраживања

Што се тиче просторног одређења, као што и сам наслов гласи, рад обухвата Централну Азију, односно државе у оквиру региона као што су Казахстан, Киргистан, Узбекистан, Туркменистан, Таџикистан, као и Русију и Кину као спољне индикаторе дешавања у оквиру региона.

У смислу временског одређења, рад обухвата раздобље од распада Совјетског Савеза све до данас, са посебним освртом на савремени период.

2.3. Методе истраживања

Рад ће обухватити анализу различитих извора података, критичко сагледавање аутора као и компарацију њиховог виђења. Тема овог рада захтева методолошки приступ који подразумева примену више метода: историјски метод и компаративни метод. Историјски метод пружиће нам увид у то како је Централна Азија изгледала и функционисала пре распада СССР а. Компаративни метод биће примењен при анализи самих односа између Русије и Кине као и њихових утицаја на сам регион.

У раду ће бити коришћени следећи постојећи извори података:

- Научни и стручни радови који се баве темом овог рада
- Монографије, публикације
- Мастер и докторски радови
- Статистички подаци

2.4. Појмовно одређење региона

У геополитици, подела света на одређене регионе зависи од стратешког значаја конкретне државе или региона. Овај значај се утврђује на основу саме локације државе или региона, потенцијалима и ресурсима којима располажу, и на основу стратешке улоге тог региона или државе. (Patnaik, 2016) С обзиром да када говоримо о Централној Азији говоримо о региону, битно је на почетку рећи нешто више о самом појму региона. Сам регион у данашње време сматра се веома значајним појмом у међународним односима. Његов значај из дана у дан расте како због све развијеније светске трговине тако и због утицаја које регион има на обликовање светског поретка. Региони постају својеврсни „комплементарни слој управљања“ захваљујући регионалним актерима (владајућим и невладајућим организацијама), који на себе преузимају политичко безбедносне, економске и идеолошке задатке. (Поповић, 2012, стр. 57) Регион се може дефинисати на више начина управо због његове

вишеслојевитости. Регион се може дефинисати као “одређен број држава које су међусобно повезане географском близином и одређеним нивоом међузависности”. (Поповић, 2012, стр. 58) Регион се најчешће дефинише и као сложена просторна структура, где се та структура код сваког региона разликује у зависности од средине, односно околине. Многи фактори утичу на развој и на моћ самог региона. Неки од њих су природни фактори у које спадају рељеф, клима, земљиште. Транзит, односно саобраћај се такође сматра веома пресудним фактором, док се можда као најбитнији сматра спољни утицај неког великог „геополитичког играча”. (Vujić, 2017)

3. КАРАКТЕРИСТИКЕ ЦЕНТРАЛНЕ АЗИЈЕ

Огроман значај Евроазије први пут је препознао Халфорд Ј. Мекиндер (Halford J. Mackinder) у својој књизи "Демократски идеали и стварност" из 1919. године, у којој је уједно и представљен концепт Хартленда¹. Мекиндер је ову област сматрао као најбитнији и најважнији део света, када је реч о геостратегији. Иако подручје није било превише насељено, располагало је са огромним пространством и изузетно је тешко било доћи са мора управо због удаљености и неприступачности. За Мекиндера кључни и веома значајан елемент Евроазије управо је била Централна Азија. Борба за превласт на овом региону, односно глобални ривалитет једне суперсиле и две велике силе за Мекиндера чиниле су централноазијски регион једним од најзначајнијих геостратешких и геоекономских подручја. (Kurečić, 2010) За њега је Централна Азија представљала „највећу природну тврђаву на земљи”. (Kurečić, 2010, стр. 22) Године 1990. Бжежински одаје почаст Мекиндеру у својој књизи “Велика шаховска табла”, у којој и он указује на сам значај централноазијског региона, као региона који располаже великом количином природних богатстава, због чега позива Сједињене Америчке Државе да се на овом простору осигура сопствени утицај на дуже стазе и да се одбије било која сила која настоји да контролише овај регион. (Patnaik, 2016)

¹ Према Мекиндеру, теорија Хартленда указује да је Евроазија стратешки најповољнија географска локација на свету. Његова најпознатија изјава у вези теорије, јесте да "ко влада Хартлендом, влада целим светом". Chowdhury, S. K., & Hel Kafi, A. (2015). The heartland theory of Sir Halford Mackinder: justification of foreign policy of the United States and Russia in Central Asia. *Journal of Liberty and International Affairs*, 1(2), 58-70.

Дакле и у прошлости Централна Азија сматрала се једним од битнијих геополитичких региона, на чијем простору су се одмеравале снаге великих сила. Одмеравање снага на овом простору данас се значајно разликује него раније, управо због чињенице да данас постоји знатно више актера којима је централноазијски регион интересантан.

С правом се може рећи да се Централна Азија већ скоро 2000. година сматра мрежом многих међународних и трговачких путева, претходно познат као антички Пут Свиле. Ова мрежа допринела је доношењу многих нових идеја, култура и осталих вредности у регион. Краћи период у којем је дошло до изолованости, односно значајно слабијег спољног утицаја према региону десио се у 18. веку када се услед развијенијих поморских веза између Европе и Азије, трговина пребацила са копна на море. (McKee et al., 2002) Такође, већим делом двадесетог века, данашње земље Централне Азије биле су углавном непознате остатку света. (Aydin, 2000) Скоро пун век, многи научници су Централну Азију сматрали "СССР - овом залеђином". (Aydin, 2001, стр. 168) Распад Совјетског Савеза учинио је да се петнаест бивших совјетских земаља нађу у незавидном положају на геополитичкој сцени. Можда и највише неприпремљене за независност могу се сматрати управо земље Централне Азије у које се убрајају Тацикистан, Киргистан, Казахстан, Туркменистан и Узбекистан. (Snyder, 1995) Стицањем независности поменутих држава, међају се и њихови национални интереси. Земље Централне Азије коју су до тог тренутка успевале да избегну разне конфликте, постале су жртве све јачег спољног утицаја који је са собом доносио оружане сукобе. Додатни проблем односио се на чињеницу да нове независне државе нису успеле да стекну искуство самоуправљања јер је Русија, односно Москва решавала сваки њихов проблем. Како су полако државе ЦА саме почеле да дефинишу своју геополитику, односно како је руски утицај почео све више да слаби, земље Централне Азије кренуле су различитим путевима, односно ка стварању неких нових економских, политичких савеза. Све то је са собом донело стварање нових међународних питања и проблема којих до тог тренутка није било. (Aydin, 2000)

И поред веома значајног географског положаја, присуства природних ресурса, пре свега нафте и гаса, неспремност, односно неспособност држава ЦА да самостално искористе погодности које им регион пружа, привукао је многе спољне актере. То се пре свега односи на свесност великих сила као што су Кина, Русија и Америка, са каквим богатством

располаже регион, као и свесност ових земаља да су земље ЦА немоћне да самостално искористе предности које регион пружа.

Први већи међународни интерес за овај регион, када је реч првенствено о тероризму, десио се након деценије од распада Совјетског Савеза, односно након терористичког напада у New York-у, 11. септембра 2001. године. Циљ је био решавање проблема као што су трговина наркотицима, пролиферација тероризма и исламског фундаментализма. Поновни већи интерес десио се 2013. Године. Он се тицао стратешког споразума, тачније реч је била о стратегији Кине да инвестира у сам регион, дакле обнављање "Пута свиле". Свесност Кине са колико рудних богатстава располаже регион, од којих највише Киргистан и Таџикистан, била је одлучујући фактор у иницирању овог пројекта . (Jesenaš, 2016)

Са географског аспекта Централна Азија налази се у срцу Евроазије. Централна Азија обухвата простор од Каспијског језера на западу до Кине на истоку и од јужне Русије на северу до северне Индије на југу, односно до Ирана и Авганистана. (Траиловић, 2011, стр.364) Ова област покрива површину од отприлике четири милиона квадратних километара (км) и у којој се број становника процењује на 65 милиона. Може се рећи да је Централна Азија претежно сушна регија, у којој је клима континентална, коју карактеришу врућа лета а хладне зиме. (Hamidov et al., 2016) Ову област претежно чине висоравни, планине, велике низије, травнате степе, као и пустиње. Њене две најбитније реке сматрају се Аму Дарја и Сир Дарја, које играју значајну улогу у наводњавању. (Траиловић, 2011) Ове две реке су од круцијалног значаја за централноазијски регион. Аму Дарја има ток од 1.415 км, која са својим притокама пролази кроз 4 државе – Таџикистан, Туркменистан, Авганистан и Узбекистан. (Allouche, 2007) Поред ове две реке, битним се сматрају Мургаб, Зеравшан, Или, Емел, Иртиш, Атрек, Чу и Теџен. (Kurečić, 2010) Поједине реке се уливају у Аралско море али, због система за наводњавање, фактички сва вода остаје у каналима и само мали део стиже до мора. Због чега се Аралско море нагло и суши. Централна Азија повезује Европу са Азијом, најпре са Кином. Богата је рудама обојеног метала, док има веома мало плодног земљишта и шума. Као стратешко значајно подручје битно је поменути Ферганску долину, која припада Узбекистану, Таџикистану и Туркменистану. Опште је познато да поседује велике количине нафте, гаса, живе, руда, који су можда и један од највећих разлога мешања великих сила у овај регион. (Траиловић, 2011) Поред поменутих река, вредно помена јесте да у централноазијски регион спада и део Каспијског

језера, језеро које многи називају и Каспијским морем, управо због своје величине. Ово језеро, веома је значајно како са геостратешког тако и са геоекономског аспекта. Источни део језера чини западну границу региона и њен део поседују Туркменистан и Казахстан. Управо је слив Каспијског језера примарни циљ стратегије геополитичких играча, јер су велике резерве нафте и гаса то што би требало да игра главну улогу у обликовању њихове будућности. Дакле нафта и гас Каспијског језера сматрају се веома битним у стварању моћи. Геополитички играчи настоје да контролишу ове енергетске ресурсе, и да их извозе на светска тржишта. Међутим, извоз ових ресурса захтева велику борбу са огромним географским препрекама, као и геостратешком конкуренцијом која постоји у централноазијском региону. (Kurečić, 2010)

Можемо рећи да се ради о веома значајном како стратешком тако и геополитичком региону управо због његовог географског положаја. Иако нема излаз на море, овај регион налази се у самом срцу Евроазије због чега се сматра најзначајнијим трговинским током између Кине, Блиског Истока и Европе.

Када говоримо о земљама овог региона, Киргистан и Таџикистан спадају у две најмање земље по површини у Централној Азији, чија је површина претежно покривена планинама. Ове две земље такође имају и најмањи број становника. Процењује се да заједно имају око 6 до 8 милиона становника. Најнасељенија земља свакако је Узбекистан, са око 28 милиона становника. После Узбекистана, површински највећа држава јесте Казахстан, која броји око 15 до 18 милиона становника. Казахстан је такође једина држава са више од 50% градске популације. (Lenz-Raymann, 2014)

Један од најважнијих привредних делатности у Централној Азији била је управо пољопривреда, у којој је било запослено и до 50 % радне снаге. Када је реч о пољопривреди, она је од давнина веома битан фактор за економију региона, јер је израчунато да доприноси око 5,2 % БДП-а у Казахстану, 7,5 % у Туркменистану, 18,5 % у Узбекистану, 20,8 % у Киргистану и 23,3 % у Таџикистану. (Hamidov et al., 2016)

Свих пет земаља Централне Азије одмах након распада Совјетског Савеза осим што су биле неспремне за формирање сопствене политике, претрпеле су и нагли пад бруто домаћег производа (БДП-а) по глави становника. Овакав нагли пад БДП-а био је очекиван због чињенице да земље Централне Азије нису биле спремне за тржишну економију, као и због тога што су у исто време остале без традиционалних тржишта.

Сама транзиција када је реч о економији била је веома тежак ударац за земље Централне Азије. Нафта и гас се већ више од века производе у централноазијском региону. Али су они као и други природни ресурси пажњу страних актера привукли тек након распада Совјетског Савеза. Казахстан се врло брзо по стицању независности укључио у међународно тржиште. Почетком 2000-их година приватне међународне нафтне компаније, као и оне у државном власништву, почеле су да улажу озбиљан новац за развој гасног сектора како у Тукменистану тако и у читавом региону. Земље Централне Азије имале су базу купаца, пре свега Русију као главног купца угљоводоника. Сирова нафта се поред западног тржишта све више испоручивала Кини. Кина је од самог почетка била на путу да постане главни купац каспијског гаса. Индија и Пакистан сматрају се такође битним купцима, док би и Европска Унија требало да представља важно тржиште за ове ресурсе. На пример, Међународна агенција за енергетику процењује да овај регион чини 3.5 % светских резерви нафте, од којих се највише налази у Казахстану, док око 7 % чине светске резерве природног гаса. Мада будући да централноазијски регион није у потпуности истражен, многи сматрају да ове процене у будућности могу бити знатно веће. (Petersen & Varysch, 2011)

Централно Азијске земље имају све што је потребно за даљи развој ка демократији и цивилном друштву. Оне имају висок ниво писмености и световних институција. Треба узети у обзир и саму традицију и вредности централноазијског друштва, о чему ће нешто касније у раду више бити речено. (Amineh, 2007) Ипак и поред огромног копненог транзитног простора, који је препун природним богатствима, многи сматрају да земље ЦА нису успеле да искористе свој пун потенцијал, пре свега због нестабилности, бројних унутрашњих сукоба, као и сукобљених интереса великих сила.

3.1. Национални идентитет у Централној Азији

Што се тиче националног идентитета, и даље се не може рећи да је у потпуности утемељен. Национални идентитет је тај који управо треба људе да уједини око заједничких циљева, што се не може рећи за Централну Азију, где многи фактори раздвајају људе по етничкој припадности, социјалном статусу, језику, месту рођења. (Fedorenko, 2012)

Грађење националног идентитета у Централној Азији можемо поделити у три етапе. Те етапе односе се на период пре, за време и после владавине Совјетског савеза.

Када говоримо о националном идентитету централноазијског народа пре постојања самог Совјетског Савеза, веома је тешко тачно одредити његов облик. Данашњих пет држава није ни постојало у периоду пре Совјетске владавине. Пре него што су постали део Руског Царства, народи Централне Азије су живели номадским животом, у канатима, областима у којима су владали различити кланови. Сматра се да се у то време групна свест народа није могла сматрати националним идентитетом, јер је та свест стварана кроз мешање различитих ненационалних елемената. Као пример може се навести идентитет Узбекистана који се пре Совјета састојао од лојалности према одређеном канату, граду, регији, члановима у некој исламској заједници као и осећању братства према члановима заједнице. Док се на пример идентитет народа Киргистана базирао на братству, религијским и породичним везама пре него етничкој припадности, они су се пре сматрали муслиманима него Киргистанцима и њима су дакле породичне везе биле битније од националних или етничких. Арне Хогер је тврдио да су се народи Централне Азије, пре Совјета, примарно идентификовали као муслимани, затим секундарно као становници неког града. (Fedorenko, 2012) Пре Руске колонизације, на овај народ вршио се велики утицај од стране арапских и персијских суседа, када је и почело у овом региону стварање кланова. Кланови су неформалне организације које се састоје од мреже хоризонталних и вертикалних односа утемељених на сродству. Може се такође рећи да су кланови „суб-етичке јединице, где им главно обележје нису језик и култура, већ заједнички језик“. (Jesenaš, 2016, стр. 8) Свест о националном идентитету ових народа пробудила се доласком Совјета на власт.

Руско освајање Централне Азије везује се за два периода. Први се односи на период од 1731. године до 1854. године, док се други односи на период од 1865. године до 1881. године. Оба ова периода сматрају се почетком онога што би требало да уследи у будућности, односно стварање националног идентитета. (Phillips & James, 2001) Совјетска елита је та која је започела креирање националног идентитета народа Централне Азије како би лакше управљали регионом али и убрзали процес модернизације самог региона. Совјети су имали дакле веома тежак задатак да од малтране ничега створе национални идентитет. Главни задужен за овај веома тежак задатак био је управо Стаљин, који је сматрао да су најбитнији

елементи савремене, односно модерне нације четири такозвана јединства у које спадају територијално, лингвистичко, културно и економско јединство. Територијално би се остварило кроз разграничење региона на пет територијалних јединица. Лингвистичко и културно јединство би се остварило кроз политику језичког планирања као и кроз “писање историје” ових народа. Најрадикалнији потез Совјета у креирању националног идентитета народа Централне Азије огледа се у креирању пет република и то 1924. год. Туркменска ССР и Узбечка ССР, 1929. год. Тацинска ССР и 1936. год. Казашка ССР и Киргиска ССР. Као резултат оваквог разграничења главне етничке групе су добиле сопствену територију. Иако се већина научника слаже да је овакво утврђивање граница рађено по принципу поделе и владај многи такође признају да границе нису утврђене произвољно већ да су совјети границе утврдили на основу детаљне анализе демографије ове регије. Широко је познато да је језик моћан симбол социјалног идентитета који повезује људе. По стварању пет република совјетска влада је подстакла републике да прихвате јединствене дијалекте који би служили као њихови национални језици. Циљ овог потеза није био само да се становништво појединачних република уједини, већ да се управо створи лингвистичка подела између пет република. Национални језици су креирани на начин да је становнику из једне републике било тешко да разуме становника из друге републике. С обзиром да је стопа писмености у свим републикама Централне Азије била ниска, совјетске власти су поред школа које су описмењавале децу увеле и посебне институције које су училе и обичне људе. Ова политика се показала као веома ефикасна с обзиром да је стопа писмености веома брзо и значајно повећана, а у исто време совјетске власти су успеле да остваре лингвистичко јединство у републикама Централне Азије. (Fedorenko, 2012)

Совјетска политика креирања националног идентитета у оквиру појединих република Централне Азије се променила 1930-их год. Наиме фокус је промењен са креирања националног идентитета у оквиру појединих република на креирање једног свеобухватног совјетског националног идентитета. У складу са овом новом политиком совјетски планери су се фокусирали на промоцију руског језика који је требао да представља један уједињујући језик за све совјетске народе. Као резултат овога други национални језици су маргинализовани у корист руског језика и руског образовног система. Још један битан алат који су совјетске власти користили за креирање јединственог совјетског идентитета међу многобројним народима СССР-а је била секуларизација државе и

промоција атеизма као главне религије. Хришћанство, ислам и остале религије мултиетничког совјетског друштва су брутално сузбијане. Као и у случају језика и историје секуларизација државе је спровођена кроз образовање. (Fedorenko, 2012) Дакле из приложеног видимо да су за време совјетске владавине народи Централне Азије успели да изграде национални идентитет, али да су и даље прво идентификовани као совјетски грађани, а не као припадници своје нације.

Након распада Совјетског савеза народи Централне Азије доживели су кризу националног идентитета. Наиме за време Совјетског савеза ови народи су се идентификовали као совјети. Совјетски идентитет је омогућио овим народима осећај да су сви појединци део једне заједнице различитих етничитета и религија. Пружио им је снажан осећај да су део једне велике мултиетничке комунистичке суперсиле. Управо овај начин размишљања, спречио је народе Централне Азије да изграде своје појединачне националне идентитете. Совјетски идентитет је био дубоко укороњен међу народе овог региона. Руски језик је такође био битан део совјетског идентитета с обзиром да се користио као главни језик за споразумевање на нивоу савеза. Са изненадним распадом СССР-а народи Централне Азије суочили су се са својеврсном кризом идентитета. Након дугог периода мира и стабилности под совјетском влашћу новонастале државе су морале што пре да креирају сопствене националне идентитете на основу које би власт тих држава могла да обезбеди сопствену легитимност и ауторитет. (Fedorenko, 2012)

Мада се свака држава Централне Азије суочавала са својим специфичним проблемима који су зависили од њиховог географског положаја, културног и етничког састава, доступност природних ресурса и сл. све су се суочавале са сличним проблемима који су им отежавали да креирају национално јединство у оквиру сопствених држава. Главни проблеми су били етничка и религијска разлика друштва која је креирала поделе попут поделе на муслимане и немуслимане, таџикистанце и узбекистанце, русе и казахстанце и сл. Задатак новонасталих држава је био да превазиђу ове поделе и креирају национални идентитет који ће ујединити све људе у њиховим државама. Проблем креирања националних идентитета нових држава централне азије је додатно закомпликован јер поред интерних подела и сукоба у креирање нових националних идентитета се умешао и екстерни фактор у виду Сједињених америчких држава, Русије, Кине и разних исламских држава које су хтеле да повећају свој утицај у региону. (Fedorenko, 2012)

Распадом Совјетског Савеза земље Централне Азије морале су да се суоче са новим изазовима, због чега су настојале што је пре могуће да замене њима добро познату социјалистичку идеологију и да створе себи потпуно нове и засебне идентитете, што за новонастале независне земље Централне Азије није био ни мало лак задатак.

Стварање ових пет република од стране Совјетске власти додатно је закомпликовало питање националног идентитета, јер се сматра да границе ових република нису успеле да створе хомогене републике, већ су само поделили људе и на силу покушали да осећај припадности који је постојао међу њима замене засебним идентитетима. Другим речима међународне границе створиле су процеп између локалног становништва како би се што лакше изманипулисало етничким разликама и „ојачала рука централних власти“, јер се границе скоро и уопште нису поклапале са историјским границама, нити било којим историјским и језичким афинитетима. (Aydin, 2000)

3.2. Религија и појава радикалног ислама у Централној Азији

Може се рећи да постоји јака веза између етничке припадности и религије у Централној Азији. На пример, етнички Руси припадници су православне или католичке цркве, што хришћанство као религију чини другом у верској заједници у Централној Азији. На првом месту неприкосновен је Ислам. (Lenz-Raymann, 2014) Стога се са правом може рећи да веома дуг период владавине Руске царевине, као и Совјетска ера, нису успели да искорене утицај Ислама у земљама бившег Совјетског Савеза, чија је популација претежно муслиманска. Ислам је у оно време био битан сегмент у изградњи како личног тако и колективног идентитета у региону, где је промовисао и обећавао опстанак и моћ. (Aydin, 2000)

Ислам почиње да се шири око 700-тих година нове ере. Његови корени везују се за Блиски Исток као и Северну Африку. Ислам веома брзо постаје популаран и у Централној Азији. Ширење ислама на Централну Азију почео је у VIII. веку, где и дан данас већина људи чини муслиманско становништво. Дакле први који су преображени у овакву њима непознату веру јесу пре свега људи који су живели у оазама на античком Путу Свице. Разлог је тај, јер су они први дошли у сусрет са страним трговцима који су и пропагандирали ислам. (Lenz- Raymann, 2014) Два највећа правца сматрају се сунитски и шиитски ислам, где је основна разлика у веровању.

(Radivojević, 2016) Сунити верују да Пророк Мухамед пре своје смрти није именовано наследника, већ да су се његови пријатељи састали и сами изгласали Ебу-Бекра, његовог веома блиског пријатеља за халифата. Распадом Османлијског царства 1923. године, нестаје титула халифата. Док Шиити верују да халифат припада дванаесторици имама, шиитски муслимани верују да је Алија ибн Ебу-Талиб изабран од стране Посланика да буде вођа исламске заједнице. Највећа група верује у дванаест имама, и верују да ће се дванаести имам појавити пре судњег дана. Они такође верују да је Пророк Мухамед именовано свог наследника и сматрају да је Алија ибн Ебу-Талиб његов зет и отац Мухамедових јединих потомака, требало да буде његов наследник. (Radivojević, 2016) Већ почетком IX. века, Букара, односно данашњи Узбекистан био је један од центара Исламског учења. Ипак, сматра се да је утицај у наредних 1200. година значајно опадао. (Gunn, 2003) Претпоставља се да су Узбеци имали главну улогу у учењу и ширењу верске праксе на овим просторима. И за време Совјетске владавине, готово читаво особље САДУМ-а, чинило је Узбекистанско свештенство. Такође већину исламских вођа или лидера у Казахстану, нису чинили Казахстанци већ Узбекистанци. (Lenz- Raymann, 2014)

У прошлости, велики број Узбека, Киргиза и Таџика налазио се у селима која су се граничила са суседним републикама, где је често долазило до међуетничких сукоба. Међутим, многи научници данас сматрају да ти постојећи етнички расколи нису представљали главну претњу по регионалну стабилност, већ успон радикалног ислама. (Omelicheva, 2010)

За време Совјетског Савеза није било присилног напуштања верских сазнања на територији Централне Азије. Међутим, након распада Совјетског Савеза створен је такорећи идеолошки вакуум који је употпуњен исламским идентитетом. (Radivojević, 2016)

Многи сматрају да је Ислам током Совјетске ере често био прогањан. Током Другог светског рата, поново је успостављена муслиманска хијерархија и дозвољено им је било да се испоље одређени елементи верског поштовања. Циљ је био да Ислам постане више обележје етничког и културног идентитета, него духовног. (Akiner, 2003) Током владавине Совјетског Савеза, џамије као и друге установе исламске вере биле су или уништене, затворене или претворене у музеје. Исламска литература је такође била под строгим контролом од стране власти. (Gunn, 2003) Ислам доживљава препород 1980- тих година, где се сматра да је подстицај проистекао из два правца. Први правац односио се на препородитељски

покрет, који је био смештен углавном у руралним областима Таџикистана и Узбекистана, пре свега у Ферганској долини., Овај покрет чинили су ученици који су се окупували око локалног учитеља и који су поштовали своје муслиманске обичаје. Најбитнија личност овог покрета био је Мухамед Хиндустани Рустарнов. Други правац се односи директно на промену званичне политике према исламу, односно влада почиње да усваја умеренији став према исламу. Наиме владе држава Централне Азије одлучиле су се на овакав приступ, јер са једне стране нису знале како да се суоче са потенцијалном "исламском претњом", док су са друге стране пред собом имале тежак задатак ревитализовања руинираних економија новоформираних држава. (Akiner, 2003)

Као што смо рекли, приврженост религији била је уско повезана са етничком припадношћу. С обзиром да говоримо о простору на којем се налази велики број етничких група, преданост људи према религији разликовала се у централноазијском региону. Неке земље су биле приврженије исламу, неке мање. На пример, места као што су југ Киргистана и југ Казахстана, у којима живе Узбеци, сматрају се подручјима у којима је верска пракса далеко заступљенија него у осталим деловима тих земаља, односно овај народ је побожнији од осталих народа који насељавају ове две земље.

Иако су биле свесне све веће популарности исламских група, владе Централне Азије, због којих су се осећале угрожено, ипак су олако и непажљиво приступиле решавању овог питања. Овде се пре свега говори о ширењу верског екстремизма, појави милитантних група као и појави тероризма у свакој од ових земаља. Ширење екстремизма и тероризма директно је било повезано са активностима Исламског покрета Узбекистана (IMU), Хизб ут- Тахрир као и других мањих исламских покрета. (Omelicheva, 2010) IMU је од стране Америке први пут проглашена терористичком организацијом 2000. године. Они је сматрају војном и етничком исламском организацијом која најчешће делује ван граница земље у којој је настала (Узбекистану). Иако је доживео велики корак уназад падом Талибана у Централној Азији, ова организација је ипак преживела и остала најактивнија исламистичка организација у региону, која је наставила да пропагира насиље и тероризам. (Naumkin, 2003) За IMU се може рећи да је то најозлоглашенија терористичка организација која је спровела велики број напада, и која је основана са циљем да сруши власт председника Каримова у Узбекистану. Због своје величине и моћи она је успела своје циљеве да прошири на цео

централноазијски регион.(Omelicheva, 2010) Својим активностима, успела је да привуче пажњу страних сила ка централноазијском региону, пре свега Сједињених Америчких Држава. (Azizian & Wie Davis, 2007) Управо један од разлога, због које је и борба против исламског тероризма постала горуће питање у унутрашњој политици централноазијских земаља, јесте ова организација. За другу најзначајнију радикално исламску организацију сматра се претходно поменута Хизб ут-Тахрир организација (НТИ). Ова организација знатно се разликовала од претходне, највише јер је до данас заговарала ненасилну политику. Основни принцип рада били су образовање као и промовисање штампаног материјала. Главни циљ ове организације било је стварање исламске државе, тачније Калифата, који би обухватио читав регион Централне Азије. Оваква идеја била је најзаступљенија и најактивнија у Узбекистану, Киргистану, и Тацикистану, међутим постоје све већи докази да је била заступљена и у јужном делу Казахстана. Ова организација је веома лако успевала да прикупи, односно регрутује велики број људи, јер се сматра да је већина њих дубоко у себи желело да се оствари идеја исламске државе, што би створило могућност отворених граница између ових земаља. За трећу најбитнију организацију сматра се "исламска странка препорода Тацикистана" (IRPT). Настала је 1991. године у Тацикистану као национална исламска странка и сматра се првом исламском партијом регистрованој у Централној Азији. Она је такође прва исламска партија која је успела да уђе у коалицију са другим демократским партијама и да учествује на председничким изборима. (Naumkin, 2003) Највећи број активности, односно упада и рација на туђе територије везаних како за ИМУ тако и за Хизб ут- Тахриру, везују се за сам крај XX. века. Већину њихових регрута чинили су углавном Узбекистанци. Из приложеног јасно видимо да су прве две организације оставиле највише трага на владе централноазијских земаља. (Omelicheva, 2010)

Можемо закључити да појава радикалног тероризма у ЦА, није представљала горуће питање само за земље централноазијског региона, већ је представљала забринутост Русије, Америке али и Кине. Зашто забринутост спољних држава? Разлог је управо тај јер ова безбедносна претња не познаје границе. Појава исламског радикализма допринела је томе да Русија по први пут подржи Америку, бар када је реч о отклањању ових претњи.

3.3. Социо-економски и политички аспект Централне Азије

Пре независности, новонастале независне земље Централне Азије биле су републике Совјетског Савеза и имале су исти економски систем. Улога ових република била је искључиво производња сировина. Казахстанска република имала је нешто већи животни стандард, који је био могућ захваљујући извозу житарица и разних минералних и енергетских ресурса. Узбекистанска република предњачила је у производњи памука. Туркменистан је доживео процват у производњи природног гаса, док су претежно планинске републике Киргистан и Тацикистан имале знатно мање ресурса за коришћење. (Andreson & Pomfret, 2003)

Распадом Совјетског Савеза 1991. године, односно стицањем независности, владе новонасталих држава преузимају пуну одговорност када је у питању решавање економских, политичких, еколошких и социјалних питања. За време Совјета ова питања решавала су се у оквиру централне владе. Превелика зависност према структурама Совјетског Савета, која је била карактеристика свих региона бившег Совјетског Савеза, учинила је да се централноазијски регион не развија онолико колико је у том тренутку било могуће. (McKee et al., 2002) Оваква неспремност није била ни мало лака за новонастале независне државе јер је довела до политичке, економске и социјалне нестабилности. Свих пет земаља, вођене од стране председника који су се држали совјетске политике, нашло се у великој социјалној и економској кризи. (Kurečić, 2010) Новонастале независне земље, већ прве године, суочиле су се са три велика економска проблема: напуштање централног планирања, сам распад Совјетског Савеза и хиперинфлација. Напуштање централног планирања довело је до озбиљних проблема у организацији. Распад Совјетског Савеза са собом је донео нове проблеме попут спорова око новонасталих граница и покушаја да се ресурси одређене земље задрже, иако су ван њених граница. Када говоримо о хиперинфлацији, битно је рећи да су се нове владе суочавале са фискалним притиском. Наиме како би се задовољила права и заштитили појединци и предузећа од губитака прихода, владе су покушале да одрже већ постојеће политичке и економске везе, тако што ће се задржати заједничка валута. Међутим, овакав резон је довео до појаве хиперинфлације у овом региону. (Andreson & Pomfret, 2003) Економски систем ових пет земаља у потпуности се променио почетком XX. века, када

су владе новом националном стратегијом прешле на тржишну економију. Овај период се и сматра коначним процесом изградње нације као и преласка система са централног планирања на систем тржишне економије. (Pomfret, 2010)

Када је реч о економији у Централној Азији у пост-Совјетској ери, односно када говоримо о економији сваке земље посебно, можемо рећи да се економија битно разликује у свим државама, јер свака држава располаже различитим ресурсима, нека са мање нека са више, као и због чињенице да се свака земља суочава са другачијим бригаама и проблемима.

На пример, БДП по глави становника Казахстана знатно је већи до осталих земаља Централне Азије. Нису само природни ресурси то што Казахстан чине супериорнијом земљом у односу на остале земље овог региона, већ и вођење стабилне политике у њој. (Lenz-Raymann, 2014) Нагли пад БДП-а по глави становника десио се почетком деведесетих, где је главни разлог био распад Совјетског Савеза. Распадом СССР-а централноазијски регион изгубио је традиционално тржиште, а новонастале земље биле су неспремне за нови систем, тј. тржишну економију. Економска транзиција сматрала се као велики корак уназад за економију Централне Азије. Друга половина деведесетих година обележила је пораст БДП-а, где је изузетак био Таџикистан. Казахстан и Тукменистан успели су да повећају свој БДП по глави становника изнад вредности из 1990. године, све захваљујући извозу нафте. (Kurečić, 2010)

Када говоримо о извозу робе, земље Централне Азије највише извозе:

- Казахстан: нафту и нафтне деривате, природни гас, црне метале, хемикалије, машинерију, месо, жито, угаљ и вуну
- Киргистан: злато, памук, уранијум, живу, месо, цигарете, ципеле, машинерију, струју, вуну и одевне предмете
- Таџикистан: алуминијум, струју, памук, воће, текстил и уља добијена из поврћа
- Туркменистан: плин, хемијски производи, текстил, памук
- Узбекистан: енергетски производи, памук, злато, прехранбене производе, машинерију, аутомобиле, и црне и обојене метале (Lenz-Raymann, 2014, стр. 147)

Када погледамо коју све робу земље Централне Азије извозе, можемо закључити да централноазијски регион располаже огромним богатством, због чега су економске могућности Централне Азије у пост Совјетској ери огромне. Регион са огромном количином нафте, природног гаса и као и са

развијеном индустријом злата, представља врло атрактивно место када је реч о страним улагањима.

Међутим, неједнак развој земаља региона често је представљао извор нестабилности у њему. Разлике у расположивости природних ресурса, често су изазивале разне економске миграције, тензије, које у комбинацији са великом незапосленošћу доводи до знатно већих сукоба. Поред овога потребно је и размотрити какав би ефекат богатство које би проистекло управо из ових природних ресурса имало на сам регион. Постоји страх да земље које највише профитирају од експлоатације ресурса могу да усмере своје богатство на повећање своје војне потрошње, што може да изазове дестабилизацију у региону. (Audin, 2000) Да би што јасније разумели економски аспект у централноазијском региону, потребно је рећи нешто више и о економском систему сваке земље појединачно.

Киргистан је на иницијативу западних институција, зарад што брже промене економског система, прихватио либералан режим и то систем који је сматран најлибералнијим у целом овом региону. Међународна трговина и цене биле су у потпуности либерализоване. Киргистан је 1998. године постао прва совјетска земља која је успела да приступи Светској трговинској организацији. Као што је и претходно речено Казахстан је сврстан као најразвијенија земља у Централној Азији. Приходи у овој земљи били су знатно већи од прихода ове четири земље, што је наравно позитивно утицало на високо образовање у земљи. Крајем 1990-их Казахстан и Киргистан су имали сличне транзиционе индикаторе с тим што је Казахстан имао мањи степен либеризације трговине. Међутим, Казахстан је имао бољи, односно организованији финансијски сектор и модернију инфраструктуру. Ове две земље биле су веома успешне у стабилизацији макроекономије и успеле су да спусте инфлацију испод 50% 1995. и 1996. године. Када је реч о Узбекистану, приватизација мањих размера као и реформа тржишта некретнина истовремено је започет. Стабилизација макроекономије на почетку није била приоритет, али након распада зоне рубље Узбекистан се циљно усредредио на смањење инфлације. Макроекономска политика Узбекистана ослањала се на предлоге Међународног Монетарног Фонда (ММФ-а). Самим тим и односи са осталим међународним финансијским институција временом су напредовали. У Таџикистану грађански рат је уништио планску економију и ефективно подстакао приватизацију целе привреде без посредства институција и уговора који би обезбеђивали сигурност. Као последица Таџикистан је остварио значајне резултате у домену либерализације цена

и приватизације, док је остварио изузетно лоше резултате у погледу реформе предузећа, као и у погледу реформе финансијског сектора и инфраструктуре. Туркменистан је успоставио аутократски и персонализован режим у Централној Азији, где се вођење политике заснивало на неутралности и економској независности, са минималним економским реформама. Механизми централног планирања, који су слабили одмах на стварању ових земаља били су замењени тржишном економијом која је слабо функционисала. Убрзо након стицања независности, председник Нијазов усвојио је стратегију у којој је обезбедио бесплатно коришћење воде, електричне енергије, гаса, грејања, соли и других потрепштина, наравно у границама неопходних за вођење домаћинства. Велики део државног прихода био је уложен у одржавање унутрашње безбедности. Када се све сумира, видимо да је Туркменистан минимално реформисао своју економију у транзицији из централно-планске економије ка тржишној, за разлику на пример од Узбекистана. (Pomfret, 2010)

Иако је статистички гледано економски раст ових земаља у пост-Совјетском добу знатно већи него раније, пре свега због огромне количине извезене нафте и гаса, али и осталих природних ресурса, са правом можемо рећи да су земље Централне Азије и даље релативно сиромашне. Сматра се да је управо велика разлика у поседовању пре свега нафте и гаса оно што ствара велики јаз између земаља које их поседују и оних које их не поседују.

Када је реч о политици, и поред добро познатог и већ дуго устаљеног совјетског система, земље Централне Азије су почетком 1990-их година почеле да граде нове режиме. То није био нимало лак задатак за ове земље узимајући у обзир да су са собом понеле дубоко укорене корене Совјетске владавине. То се пре свега односи на нарешено питање националног идентитета, политичке институције које је комунизам наметнуо, неједнак економски развој заснован на експлоатацији природних ресурса, етничке поделе између словенског, турског и персијског становништва и др. Управо се због свих ових проблема централноазијском региону давало најмање шансе да буде демократски уређен. (Collins, 2002)

Циљ новонасталих држава већ на самом почетку свакако је била изградња и промоција демократије, као и изградња постсовјетских институција. Ово се пре свега односило на усвајање устава, као и на реформе парламентарних система.

Киригистан је ипак полако почео да усваја демократски систем, док Казахстан, Тукменистан и Узбекистан обнављају ауторитарни систем. Таџикистан је све своје снаге усмерио на грађански рат у тој земљи а мање на изградњу новог политичког система. У другој половини ове деценије, свих пет земаља прихватају идеју ауторитарности у којима су кланови доминирали политичким животом. (Collins, 2002)

Први који је преузео ове кораке био је Туркменистан, који је већ 1992. године усвојио нови устав и нови систем власти. У наредних неколико година и у остале четири земље извршена је уставна реформа. Стварање нових дводомних парламената имало је за циљ да управо они замене комору Врховних Совјета. Институционалне промене нису утицале на значајне промене када је реч о лидерима ових земаља, сем у Таџикистану. У свих пет земаља Централне Азије одржани су парламентарни и председнички избори. Већина лидера била је на власти и пре распада Совјетског Савеза. Они су у сфери јавног живота имају веома значајну улогу. Ипак сматра се да народ у овом региону и нема пуно поверења у политички систем, што говори и чињеница да је учешће у политичким странкама веома мало, због чега су и странке више фокусиране на врбовање личности које имају велики утицај у јавности. (McKee et al., 2002)

3.4. Регионална интеграција

Будући да се многа регионална питања могу решити само на мултилатералној основи, изградња институција унутар Централне Азије од битног је значаја. Међутим поставља се веома важно питање, да ли је могуће остварити ефикасну сарадњу између земаља у региону? Проблем се налази у чињеници да од давина постоје политичка ривалства између ових земаља. У понеким местима постоји страх да Узбекистан, као најмногољуднија земља настоји да постане регионални хегемон. Иако су главни задаци регионализације у овом региону били стварање уједињеног економског подручја, развој заједничког енергетског, транспортног и информационог система као и координација спољне политике, многи теоретичари сматрају да ови циљеви нису ни близу реализације. (McKee et al., 2002)

За време Совјетске ере, републике Централне Азије имале су веома слабу унутар-регионалну сарадњу. Везе са суседним земљама изван граница Совјетског Савеза били су минимални, где су везе строго биле регулисане

од стране Москве. Стицањем независности циљ новонасталих земаља управо је био да се унапреди регионална сарадња, посебно у виду побољшања економске ситуације и лакшег отклањања безбедносних претњи, као што су сузбијање трговине наркотицима и тероризма. (McKee, Nealy & Falkingham, 2002) Одмах након распада Совјетског Савеза, лидери свих пет земаља састали су се 1992. године, како би размотрили потенцијалну регионализацију. Председник Туркменистана Сапармурат Нијазов предложио је стварање “Конфедерације централноазијских држава”, али остали лидери нису били сагласни са његовом идејом и одлучују да се ипак придруже “Заједници Независних Држава” (ЗНД). Међутим само годину дана касније, свесни немогућности да им ЗНД помогне у решавању економских изазова и осталих проблема, на иницијативу председника Узбекистана Ислама Каримова, одлучују да формирају засебну регионалну организацију. Једина држава која је одбила да се придружи таквој организацији управо је Туркменистан, јер је председник Нијазов изгубио поверење у остале лидере пошто су његов предлог претходно олако одбили. (Krapohl & Vasilieva-Dienes, 2019)

Иницијатива за стварање Централноазијске уније десила се 1993. године, када је и створена царинска унија између Казахстана, Киргистана и Узбекистана. Централноазијска банка за сарадњу и развој настала је 1996. године. У овом периоду у ове три земље успостављена је и слободна економска зона. Зарад јачања регионалне сарадње, која је деловала под окриљем Уједињених нација, створен је Централноазијски мировни батаљон. Централноазијска унија трајала је све до 1998. године, када је уласком Таџикистана преименована у Централноазијску економску заједницу. Једина земља која није била члан био је Туркменистан, али се и то променило 2000. године. (McKee et al., 2002) Четири године касније, ова организација опет мења име у Централноазијску организацију за сарадњу, чији су циљеви били шири од претходних организација. Поред економских питања, ова организација бавила се промоцијом регионалне безбедности и решавањем терористичког проблема. (Krapohl, Vasilieva-Dienes, 2019) Лидери пет земаља у које спадају Кина, Казахстан, Киргистан, Таџикистан и Русија 1996. године. састали су се како би решили питање демилитаризације граница. Њихови састанци постали су редовни догађај, и ових пет земаља чинило је такозвану Шангајску петорку. Њене активности тицале су се борбе против тероризма и осталих прекограничних безбедносних претњи. Посредством Шангајске петорке однос земаља са Русијом поново је ојачан, што је од кључне важности за

сваку од њих. Када је реч о мултилатералном односу, све земље Централне Азије чланице су Заједнице Независних Држава, и сви су осим Тукменистана потписали уговор о колективној безбедности, иако треба поменути да се 1999. године Узбекистан повукао. (McKee et al., 2002)

Регионална интеграција у овом региону омогућила је знатно бољу интеракцију између земаља ЦА, као и бољу сарадњу ових земаља са Кином и Русијом, које су све више интересовања показивале управо за централноазијски регион. Овде се пре свега мисли на економску и безбедносну сарадњу. Када је реч о безбедносној сарадњи, захваљујући њој знатно је олакшан процес отклањања безбедносних претњи, док је економска сарадња омогућила стварање бројних слободних економских зона, као и бројне друге економске погодности.

4.ИНТЕРЕСИ И УЛОГА РУСИЈЕ У РЕГИОНУ ЦЕНТРАЛНЕ АЗИЈЕ

С обзиром да је распад СССР-а допринео стварању потпуно нове геополитичке и геостратешке мапе света, Русија као и остале велике силе морала је да отпочне процес проналажења нових могућности и циљева. За време бившег председника Русије Бориса Јељцина, долази до промене како унутрашњих тако и спољашњих циљева Руске политике. Русија је у то време настојала да схвати које је њено место у овом новом поретку, јер је и даље веровала да је значајан геополитички играч, иако њен утицај није могао да се пореди са утицајем који је имао бивши Совјетски Савез. Нове границе, нова цивилизација, нова култура, нове могућности и опције створиле су потпуно нову државу која у том тренутку није постојала на глобалној геополитичкој мапи. Владимир Путин, садашњи председник Русије, је тај који је одмах по доласку предузео значајне мере када је реч о спољној политици и националној безбедности, увођењем нових доктрина. (Raquel Freire, 2009)

Руска спољна политика усмерена је ка три правца, то су:

- Заједница независних држава (од великог стратешког значаја за Русију)
- Запад (Европа и Сједињене Америчке Државе)
- Исток (Азијско-Пацифички регион) (Raquel Freire, 2009)

Ипак спољна политика Русија која се кретала у ова три правца, није за циљ имала само изградњу односа са другим земљама. Спољна политика Русије имала је такође задатак да препозна присутност интереса других земаља у подручјима која су за Русију од виталног значаја.

Од завршетка Хладног рата, Руски интереси у Централној Азији значајно су се променили. Последње три деценије могу се поделити у три фазе: прва се односи на период од распада Совјетског Савеза до прве половине деведесетих година. (Laruelle, 2009) У периоду од 1991. до 1994. године као што је и претходно напоменуто уследио је покушај Русије да се повуче из Централне Азије, међутим то се ипак није десило. У том периоду се у региону појављује тотални хаос који су проузроковали руске политичке елите, настојећи да се повуку из њега. Овакав хаос почео је све више да угрожава Русију, те је она морала и даље да се бави регионалним питањима, чак и противно вољи сопственог руководства. (Kazantsev, 2010) Заједница Независних Држава створена је да буде средство не за одржавање руског лидерства над остатком бившег Совјетског Савеза, већ као механизам за назови цивилизован развод од њих. Разлог Русије за незаинтересованост према централноазијском региону била је вишеструка, пре свега идеолошка, политичка и економска. Када је реч о културном нивоу, Москва је одлучила да не брани руску мањину у Централној Азији, нити да инвестира у институције као што су школство, медије, институције које су од пресудног значаја за очување културног утицаја. Друга половина деведесетих представља другу фазу руске спољне политике, у којој Русија настоји да поврати свој међународни статус у регион. (Laruelle, 2009) Дакле почетком 1995. године политика Русије у Централној Азији почиње да се мења, односно руски утицај поново постаје све јачи и јачи. Разлози се нису тicali само спољне већ и унутрашње политике Русије. Како би био поново изабран на преседничким изборима 1996. године, бивши председник Русије Јељцин приказао је себе као некога ко максимално подржава реинтеграцију бивших Совјетских република. Такође постало је веома јасно, да је просто немогуће било да се Русија употпуности повуче из централноазијског региона пре свега због појаве нових безбедносних проблема у региону, који су врло лако могли да се прошире и на територију Русије. Поред овог и само постојање међународног такмичења за утицај у Централној Азији, повећао је вредност региона када је реч о Русији, јер се она прибојавала да не изгуби стратешку контролу над путевима енергетских ресурса. (Kazantsev, 2010) Трећа фаза односи се на спољну политику Владимира Путина. Он је

формулисао нову спољну политику, која је препознала ограничене капацитете и сматрала да треба да се направе одређени геополитички уступци. Нова спољна политика приоритет је дала инвестирању Русије у земље чланице Заједнице Независних Држава, као и развој дипломатских односа са стратешким партнерима као што су Индија, Кина и Иран. Путин је такође настојао да се што више смањи утицај радикалних исламиста у Централној Азији, и да се поново успостави контрола над енергентима, посебно оних у Каспијском језеру. Када је реч о односу Русије са земљама ЦА засебно, Руски утицај је у Туркменистану и Узбекистану од доласка Путина на власт полако јачао. Остале три државе које су имале уравнотежену политику између Запада и Русије, такође су позитивно прихватиле нову руску политику. Догађај који се десио у Америци 11. септембра 2001. године, односно терористички напад Ал-Каиде у New York-у, значајно је утицао да се Русија додатно активира у послове Централне Азије. (Laruelle, 2009)

На основу ове три фаза можемо закључити да је Руски утицај, односно поновно интересовање Русије за централноазијски регион из године у годину значајно расло, пре свега због појаве нових безбедносних претњи, као и због жеље да се поново успостави контрола над енергетским изворима које поседују земље ЦА.

Са правом можемо рећи да је главни приоритет Руске политике у Централној Азији био очување и јачање присуства и утицаја у региону. Присуство и утицај не треба посматрати као једно, већ одвојене једна од друге. Присуство се односи на жељу Русије да учествује у пословима који се тичу централноазијског региона. Са једне стране то би се могло назвати покушајем Русије да на неки начин реконструише историју, односно да овај простор учини поново заједничким. Међутим, овај сценарио није никако могућ, јер Русија нема толико снаге и средства да било коју од ових земаља угради у своје окриље. Исто тако ни једна земља Централне Азије није спремна да се тако лако одрекне своје независности. Као што је и речено присуство и утицај нису иста ствар. Присуство или постоји или не постоји. Утицај је пре свега релативан. Он може или да јача или да слаби. Због тога се руска политика према земљама Централне Азије може само посматрати из контекста утицаја. (Malashenko, 2013)

Историјски гледано, Русија је била највећа сила у Централној Азији, која је у XIX. веку извршила колонизацију региона, затим убрзо након тога створила Совјетски Савез после Бошљевачке револуције. Све до XXI. века када је кинески утицај према централноазијском региону почео да расте из

дана у дан, руска доминација почела је да слаби. Управо због тога главни задатак Русије био је да се што више смањи утицај Кине у региону. Као и Кина, Русија је такође свесна природних извора којима располаже регион и била је спремна да успостави контролу над њима, као и да се пита за правце њиховог извоза и транспорта. (Krapohl & Vasileva-Dienes, 2019)

Русија, Централну Азију од давнина сматра фактички својим двориштем, местом у којем је њен политички и економски утицај и даље веома значајан. Након распада Совјетског Савеза, Русија је настојала да одржи свој утицај билатералним односима, пре свега економским, као и изградњом регионалних организација, од којих је битно поменути Заједницу Независних Држава, која је настала 1991. године, Евроазијска Економска Заједница настала 2000. године, као и Организација уговора о колективној безбедности, која је као регионални војни савез настала 2002. године. Земље Централне Азије различито су реаговале на иницијативу Русије да се створе ове организације. Ове земље настојале су да искористе традиционалне везе са Русијом, али и да ограниче руски утицај што је више могуће како би били у могућности да изграде односе и са другим земљама. (Petersen & Barysch, 2011) Задатак који је руска политика настојала почетком новог миленијума да реши био је исти онај који је формулисан од стране претходне власти, када је Борис Јељцин 1995. године као главни спољнополитички приоритет одредио реинтеграцију пост-Совјетског региона око Русије. Влада Бориса Јељцина настојала је да надокнади значајан губитак у виду регионалног утицаја који се догодио почетком деведесетих година. (Kazantsev, 2008) Пет кључних задатка Русије када је реч о централноазијском региону су:

- Увођење реда у руску спољну политку; дефинишући интересе и приоритете Русије у Централној Азији; концентрисање ресурса на битне, односно кључне правце; превазилажење контрадикторног карактера Руске регионалне политике
- Развој проруских интеграционих пројеката; превазилажење неефикасне сарадње са Заједницом независних држава
- Дефинисање модалитета руске сарадње са другим значајним ванрегионалним силама које делају у Централној Азији, посебно са САД, Кином и ЕУ
- Гарантовање безбедности у самом региону, у виду спречавања ширења тероризма, исламског екстремизма и трговине дрогом
- Одржавање контроле над путевима на којима се превози нафта и гас са Каспијског језера (Kazantsev, 2008, str.1)

Поред ових пет кључних задатака, главни интереси Русије сматрају се:

- Заштита Руске територије од дестабилизације, чији фактори потичу управо са територија Централне Азије (милитантни екстремизам и трговина дрогом)
- Обезбедити безбедност у региону уз ограничено интервенисање и ангажовање од стране страних актера
- Контролисање ресурса угљоводоника у одређеним деловима Централне Азије, као и других сировина и имовине
- Потврђивање статуса региона као део Руске “сфере утицаја” (кроз регионалне интеграционе пројекте, подршку руских ставова на међународниј сцени од стране Централне Азије, заштита руских мањина, као и промоција руске културе и језика (Peyrouse et al., 2012, str.6)

Ови интереси и циљеви Русије као што се из наведеног може приметити уско су повезани са економским, војним и енергетским циљевима. Русија као набитнији шраф за извршење ових циљева у централноазијском региону, сматра Казахстан. Ова земља за Русију представља кључ за војно-стратешке и економске путеве Русије до осталих земаља Централне Азије.

Главна средства која се користе како би се остварили ови интереси јесу:

- Ефикасна употреба мултилатералних регионалних структура
- Мере за побољшање граничне контроле (посебно на руско-казахстанској граници)
- Шири билатерална војна сарадња
- Контрола Каспијског мора (посебно трговинских путева енергетских резерви)
- Јачање стратешког партнерства са Казахстаном и вођење другачије политике према осталим земљама овог региона
- Сарадња са Кином, када је реч о овом региону
- Развијање контакта са опозиционим лидерима у државама Централне Азије, како би се створили услови за бољу будућност (Alisson, 2000, str.284)

Можемо закључити да је Русија имала пуне руке посла када говоримо о покушају да се поврати или да се ојача утицај у централноазијском региону. Поред тога што је требала поново да се докаже као земља од поверења код земаља ЦА, она је такође морала да моделује своју спољну сарадњу према осталим спољним актерима, јер није била једина земља која је показивали интерес за централноазијски регион.

Када говоримо о појединачном односу Русије са земљама Централне Азије, треба почети од Казахстана, која се сматра главним Руским партнером у региону. Разлог је поред дугачке границе коју деле и то што је Казахстан велики произвођач нафте. У овој земљи се дневно произведе око 1.3 милиона барела нафте. Ипак, свесна растуће моћи Кине у Азији, Казахстан потписује нафтни уговор са Кином и тако постаје кинески партнер број један, што је за Русију представљао контраударца. Циљ Казахстана уствари је био да поседује више праваца цевоводних система, односно да не зависи само од једне суседне земље. Из овога се може закључити да је Казахстан настојао да ојача колико год је могуће своју независност. Када је реч о Тукменистану, ова земља је до 2004. године обуставила извоз гаса у Русију. Међутим бивши председник Сапармурат Нијазов препознао је квалитете и важности које пријатељски односи са Русијом могу донети овој земљи. Он је позвао руске компаније да инвестирају у налазишта нафте на подручју Каспијског језера. Политика данашњег председника Гурбангулија Бердимухамедова другачија је него претходна. Он је настојао да сарадњу осим са Русијом прошири и на регионалне земље, као што је на пример Авганистан, као и на међународну сарадњу, на пример са ЕУ и САД. Што се тиче Таџикистана, ова земља је још од грађанског рата била веома зависна од Русије. Русија је имала улогу заштитника граница, у суштини била је задужена за очување мира. Дакле Таџикистан је у великој мери завистан од Русије и потчињен руском великом утицају у тој земљи. Узбекистан је у исто време био и непосредни али и далеки партнер када је реч о Русији. Репресија у Андижону 2005. године, довела је до хлађења односа Вашингтона и Узбекистана, што је Русија правовремено преко Шангајске организације за сарадњу, а затим и билатерално искористила. Циљ је био да се ојача однос ове две земље. Исте године, узбекистанска влада објавила је да америчке трупе имају пола године да напусте земљу. Уједно ове две земље потписале су неколико споразума, који су се тicali одбрамбене индустрије. Када говоримо о Киргистану, револуција Тулипана, приморала је тадашњег председника Аскара Акајева да напусти председничко место, које је убрзо преузео вођа револуције Курманбек Бакиев. Ово је изазвало забринутост не само Русије већ и осталих земаља у Централној Азији. Ипак и поред ових промена у руководству, однос Киргистана и Русије постепено је јачао. Прва руска војна база на територији Киргистана основана је 2000. године. Ове две земље раде и на развоју војне технологије, што говори да је сарадња између њих на веома високом нивоу. (Raquete Freire, 2009)

Дакле можемо закључити да се након распада СССР-а зависност новонасталих земаља Централне Азије од Русије разликовала од земље до земље. Неке земље ЦА биле су више зависне, неке мање. Ова зависност временом се мењала. То је пре свега зависило од могућности земаља ЦА да самостално искористе природна богатства, да самостално реше одређене проблеме, као и од могућности да ступе у сарадњу са другим земљама ван ЦА региона, а да није реч о Русији. Ипак са правом можемо рећи да су односи Русије са централноазијским земљама свакако веома пријатељски, што говоре многи билатерални и мултилатерални односи.

Економски гледано, Русија је веома блиско повезана са државама Централне Азије. Економски колапс у овим земљама за Русију значио би појаву нових проблема, као што је на пример избеглички, са којим Русија тешко да би могла да се носи. Са друге стране, с обзиром да је централноазијски регион други у свету по поседовању енергетских резерви, Русија настоји да има што већу контролу над о регионом, управо због чињенице да су главни руски извозни производи управо енергетске резерве. Из безбедносног аспекта, Русија стрепи од могућности да једна или више земаља региона могу да се претворе у екстремистичке исламске државе, затим да се придруже Турској и тако створе непријатељски блок. Русија такође стрепи да казахстанско-руска граница може постати порозна када је реч о организованом криминалу и трговини дрогом. Поред ових као важно безбедносно-политичко питање јесте присуство великог броја етничких Руса у централноазијском региону. (Tang, 2000) Стога можемо рећи да је огроман руски утицај у Централној Азији свакако легитиман и виталан, и са економског аспекта као и са безбедносног, управо када је реч о трговини дрогом, илегалним миграцијама и осталим облицима безбедносне сарадње.

Међутим и поред безбедносних претњи, важним фактором сматрала се и Кина, која се из домена Русије могла видети као дугорочна претња, иако се сматрало да би између доминације Кине и Русије већина земаља Централне Азије пре свега изабрала Русију. (Nixey, 2012)

4.1. Утицај Русије у Централној Азији услед пораста стратешке нестабилности и безбедносних претњи

Један од најбитнијих домена руског присуства у Централној Азији поред економског о којем ће касније бити више речи, свакако је регионална безбедност. Већ од самог настанка новонасталих држава у Централној

Азији, присуство у региону била је главна покретачка снага Москве. (Laruelle, 2009)

Безбедносни изазови за Русију у Централној Азији били су сложени и вишеструки. На пример свака дестабилизација код најслабијих као што су Киргистан и Таџикистан или најопасније државе као што је Узбекистан, имала је непосредне последице за Русију. (Laruelle, 2009) Ефекти или последице које могу да настану услед дестабилизације су разне, а могу бити:

- Исламистичка инфилтрација у регију Волга-Урал, као и север Кавказа, односно у целу земљу
- Губитак контроле над извозним мрежама угљоводоника, као и над налазиштима уранијума, стратешким налазиштима у војној индустрији и електро-енергетским станицама
- Пад трговинске размене
- Губитак директног приступа Авганистану
- Неконтролисан пораст миграната, посебно избеглица
- Све већи или лакши увоз дроге у Русију, која је увелико имала проблема са овом појавом (Laruelle, 2009, str. 9)

Већ почетком деведесетих година руско руководство предузима бројне мере како би обезбедило сигурност у Централној Азији. Грађански рат у Таџикистану, појава талибана у Авганистану о којој ће посебно бити речи, само су једни од разлога пораста трговине дрогом, оружјем и транснационалног тероризма. Русија је своје војно присуство у централноазијском региону, као и војне споразуме управо правдала на основу ових претњи, због чега су земље Централне Азије Русију посматрале као главни безбедносни субјекат. (Allison, 2000) Претње као што су поновна појава талибана, проблем са исламским екстремистима који се појављују у Авганистану, трогина дрогом, оружјем и разне друге претње, многи сматрају да већина нису војне природе. (Mahalik, 2020) Ипак са порастом безбедносних претњи, Руска безбедносна политика средином 1990-тих година усваја нову безбедносну доктрину. Руски званичници све више су сматрали да главна претња не долази од стране НАТО-а, већ из саме Централне Азије и са Кавказа. Нестабилност у региону услед трговине оружја, дроге, постојања радикалног исламизма и великог броја избеглица, за Русију су представљале нове главне безбедносне претње. Трговина дрогом имала је посебан значај јер је директно учествовала у финансирању грађанских ратова и побуна у читавом региону, почев од грађанског рата у Таџикистану па све до успона талибана у Авганистану.

Стога је руски утицај од виталног значаја када се ради о трговини дрогом, илегалним миграцијама и другим безбедносним претњама. Поред ових проблема, Русија је све више била забринута због опасности које са собом носи нуклеарно, биолошко и хемијско оружје, које је било у рукама терориста. Руска елита подржала је напоре Америке да се уклоне нуклеарне бојеве главе које су поседовале Украјна, Белорусија као и Казахстан. С обзиром да је биолошки тероризам представљао све већу забринутост, влада Русије организовала је тајне програме, који су се бавили истраживањем биолошких агенса. Као пример можемо навести антракс на територији Узбекистана. (Lapidus, 2001) Иако се осим са Казахстаном територијално не граничи са осталим земљама Централне Азије, безбедност јужних граница Централне Азије за Русију представља питање домаће сигурности. Русија сматра да је просто немогуће обезбедити готово 7000. км руско-казахстанске границе. Русија сматра да је потребно омогућити што бољи надзор. Може се рећи да Русија Централну Азију посматра као тампон зону, која је подложна настанку све веће стратешке неизвесности као и појави нетрадиционалних претњи. (Peugrouse et al., 2012)

Како би настојала да реши ове поменуте проблеме, Русија је била спремна на сарадњу са сваком владом земаља Централне Азије појединачно, као посредством мултилатералне сарадње.

Када је реч о билателарној сарадњи у оквиру безбедносних проблема, Русија обезбеђује одбрамбену опрему земљама Централне Азије у виду хеликоптера, авиона, организује обуке за војнике Казахстана, Киргистана и Таџикистана. Поседује војне базе у Киргистану и Таџикистану. Када је реч о мултилатералној сарадњи, Русија преко Организације уговора о колективној безбедности организује војне вежбе које се изводе једном годишње у земљама чланицама, у којима се симулирају терористички напади, изводе анти-наркотичке операције, итд. Битно је поменути и Колективне снаге за брзо реаговање, које се налазе у оквиру ОДКБ, а које чине трупе састављене од казахстанских, киргистанских, руских и таџикистанских јединица. Ове јединице су обучене за интервенисање приликом појаве неке веће кризе. (Peugrouse et al., 2012) Циљ ове организације јесте управо да се створи повољан систем колективне безбедности у одређеним постсовјетским државама. Иако су на почетку чланице ОДКБ-а имале различите ставове о задацима организације, порастом агресивне политике осталих фактора, ови супротстављени интереси брзо су превазиђени. Организација уговора о колективној

безбедности је такорећи војно-политички савез који настоји да на најприроднији начин уз помоћ Заједнице Независних Држава употпуни недостатак совјетске државе. (Bardžić i Đurić, 2016)

Сваки покушај да се разуме улога Русије у Централној Азији не би био могућ да се не идентификују главне безбедносне претње Русије. Претње са којима се Русија суочава долазе управо из пост-совјетских држава Централне Азије. То су пре свега присуство САД-а у Централној Азији, као и опасност од стране Авганистана, тачније подручје Авганистана и Пакистана, где су стационирани талибани. (Mahalik, 2020)

Дакле можемо рећи да је стабилност у Централној Азији пресудна за Руску безбедност и њену унутрашњу политику, јер су бројни разлози због којих је стабилна Централна Азија значајна за Русију. Такође, као сила која жели да поврати свој статус у централноазијском региону, мора да обраћа пажњу не само на безбедносне проблеме унутар своје земље, већ и на безбедносне проблеме које се догађају у другом региону, поготово на централноазијски регион, који сматра фактички својим двориштем. Са појавом нових безбедносних претњи у централноазијском региону и безбедносна улога Русије временом је расла. Као највећи безбедносни проблеми са којима се Русија суочавала у централноазијском региону јесу: тероризам, присуство америчких снага, производња и трговина дроге и имиграција верских и етничких мањина.

Рекли смо да је током Јељцинове владавине, Централна Азија стављана у други план, односно примарни циљ Јељцинове спољне политике, као што је претходно речено није био централноазијски регион. Владимир Путин је тај који је настојао да ојача руски утицај у региону, како због радикалног исламизма и све већег присуства Америчких трупа на овим просторима, тако и због контроле над резервама нафте и гаса о којој ће посебно бити речи. Дакле спољна политика Русије за време његове владавине знатно се променила. Многи претпостављају да је управо сукоб у Чеченији тај који је приморао руску владу да ојача руски утицај у Централној Азији.

Дакле једно од горућих проблема са којима је Русија заједно са земљама Централне Азије морала да се суочава, сматра се појава радикалних исламиста на овим просторима. Сматра се да се Талибански радикални исламски покрет први пут појавио у Пакистану међу авганистанским избеглицама 1994. године. У том периоду у Централној Азији, веровало се да су талибани уско повезани са Пакистанском обавештајном службом, која је уско сарађивала са америчком Central Intelligence Agency (CIA). Ово

је разлог због чега је све више јачала сарадња између против-талибанских снага и Русије. Сам раст утицаја талибана, Русија је доживљавала као директну претњу за све земље у региону али и околину. Већ 1996. године, талибани су успели да заузму главни град Авганистана Кабул, а до 1998. године контролисали су готово 90% авганистанске територије. (Kazantsev, 2008) Дакле сам Авганистан, односно екстремисти који су се налазили у Авганистану представљали су огроман безбедносни проблем за Русију као и за земље Централне Азије. Пре свега, јер су сигурно уточиште често налазили управо у овим земљама, што је угрожавало њихову стабилност. Брига Русије била је и признавање Чеченије као независне државе од стране талибана. Од тог тренутка талибански режим је сматран као смртна опасност за регионалну стабилност као и за све руске режиме, руске утицаје као и за руске границе. (Mahalik, 2020) Од земаља Централне Азије, само је Туркменистан успоставио пријатељске односе са талибанима. Поред радикалног ислама који је долазио управо из Авганистана, земље ЦА погодио је и организовани криминал, који је био веома актуелан на територији Авганистана. Авганистан је 1990-тих година постао велики произвођач опијумског мака, што је један од главних састојака у производњи хероина. Једна од најважнијих рута Авганистанске трговине хероином управо је била Централна Азија, али и Русија, како би се дистрибуирање даље наставило до западне Европе. (Kazantsev, 2008) Кампања коју је Америка водила у Авганистану, као и Пројекција војне моћи Америке у централноазијском региону, коју је Русија подржавала, успела је да подели мишљење међу руском елитом, као и међу војском. Аргумент Америке да су талибани и Исламски покрет уско повезани са Ал-Каидом, за Путина је био довољно убедљив да прихвати америчко војно присуство у Централној Азији. Услов је био да ово присуство има привремени а не стални карактер. (Allison, 2004) Оваква подршка талибанима и финансијка помоћ од стране Ал-Каиде навела је исламске екстремисте да се више активирају у Централној Азији. Исламски покрет Узбекистана, сматрао се главном екстремистичком снагом у региону. Напад ИМУ-а на Киргистан, само је још више повећао безбедносу сарадњу Русије и земаља Централне Азије. Није само Киргистан, него су и Русија, али и остале земље Централне Азије користиле све могуће ресурсе како би одбиле ову агресију. Из ове сарадње настала је полазна основа за стварање новог система безбедности у региону, а такође се повећало разумевање између политичких елита Русије и нових централноазијских земаља. Одлучност и бруталност владе Владимира Путина била је само показатељ да Русија и те како уколико је

потребно настоји да примени силу у случају неке нове и веће кризе на централноазијском простору. (Kazantsev, 2008)

Поред тероризма, један од такође веома значајнијих безбедносних проблема за Русију јесте управо све веће присуство америчких снага у централноазијском региону. Рат Америке против међународног тероризма био је резултат присуства војске НАТО-а у региону, што је директно представљало велики изазов безбедносном интересу Русије. Утицај САД-а у региону, који се налази на граници два потенцијална глобална противника, повећава се одмах након бомбашког напада 11. септембра. Снаге САД-а највише су биле распоређене у близини Каспијских држава, како би се енергетски интереси и инвестиције уколико је потребно могле подржати силом. Дакле присуство велике силе као што је Америка у региону, који Русија сматра својом зоном утицаја, као и покушаји САД-а да ојачају независност држава Централне Азије, имало је за циљ да се Русија што је више могуће изиритира. Све ово олакшало је Русији да повећа сем економског и војно присуство у Централној Азији, како би обезбедила снажно присуство на својим бившим територијама, и како би одвратила САД од било каквог упоришта у региону. (Mahalik, 2020) Стварањем Организације уговора о колективној безбедности, Русија је показала зубе када је реч о војно политичким питањима, односно првенствено присуству Америке у региону. Као што је и претходно поменуто, ова организација настојала је да замени неефикасну Заједницу Независних Држава, али и да покаже да је за Русију централноазијски регион веома битно подручје у спољној политици. Русија је такође желела да покаже да нема места за другу већу силу. Дакле она је покушала да учврсти свој хегемонистички положај у региону, јер је ОДКБ функционисала као противсила присуству Сједињених Америчких Држава и НАТО-а. Русија је такође правноснажно добила сагласност трајног присуства својих трупа и база на простору Киргистана и Таџикистана, наводно за одбрану од тероризма. (Raquetele Freire, 2009)

Производња и трговина дрогом представља још један значајан безбедносни проблем. Регион ЦА је и пре распада СССР-а служио као главни транзитни простор за светску трговину дрогом. Овај проблем погоршавао се из дана у дан, а догађај који је само убрзао овај процес јесте грађански рат у Таџикистану. У овом рату, радикални исламисти трговали су дрогом како би финансирали сопствене екстремистичке активности. Овај рат омогућио је организацијама који су се бавили организованим криминалом да преузму многе послове као што су на пример: контрола

фармацеутских и хемијских производа, контрола транспортних мрежа, контрола компанија за прање новца, итд. Централна Азија налази се на трећем месту по извозу опијума након Ирана и Пакистана. Непреступачан терен, односно високе планине које је веома тешко надзирати и контролисати, а које се простиру на граници Авганистана са Тукменистаном, Таџикистаном, Узбекистаном, представљале се олакшицу за људе које се баве трговином дроге. Дакле било је веома изводљиво заобићи три главна гранична прелаза са овим земљама. Све ово представља велики проблем за Русији, јер велика количина дроге завршава управо и на њеној територији. Стога је за Русију као што је и претходно речено веома битно да се осигура граница са Казахстаном, колико год је то могуће, јер као што је и речено, веома је тешко дуж целе границе надгледати тајне токове и прелазе. Изузетак се сматра регион Алтаи, који је претежно планински, и за који Русија зна да се кроз ову регију пребаци око 2/3 дроге послате за Русију. Ипак Русија је немоћна у покушају да спречи овај проблем, јер је степен корупције у овој регији веома висок. Ипак и поред спољних актера, постоје и локални актери који се баве трговином дроге, где такорећи локални мафијаши успостављају контакте са државним функционерима, а посебно са цариницима, где највише страда локално становништво, пре свега жене и деца, који служе као курири. Подаци говоре да су од 1999. године петина осуђених у Таџикистану биле жене. (Peugrouse, 2009) На основу хапшења, закључено је да тржиштем највише предњаче руски грађани. Процењује се да око 100 тона хероина прође кроз Таџикистан за годину дана. Таџикистан је управо и земља која се највише залаже за борбу против дроге. Чак су се и руске трупе на захтев Таџикистана повукле са таџикистанско-авганистанске границе, како би самостално решили проблем кријумчарења дроге. Велики проблем јесте и чињеница да се око 2,5 милиона становника Русије сматрају зависницима од дроге. Ово представља озбиљан социјални проблем и захтева од владе да се улаже додатни напори како би се он што је могуће боље санирао. (Matveeva, 2013)

Имиграција верских и етничких мањина у Русију такође представља горући проблем. Према подацима Федералне службе за миграције, око 9 милиона страних држављана долази у Русију да би радило, од којих су већина управо становници држава Централне Азије. Пораст негативног расположења руског становништва и све веће тензије доводе до нестабилности у земљи, јер се процењује да су мигранти умешани у велики број злочина. Ту се пре свега мисли на сексуалне злочине. Примера

ради, 2010. године у Москви је пријављено 108 случајева силовања, где су у половини случајева кривци били држављани Централне Азије. Све већи број миграната, као и њихова жеља да се трајно настане на територију Русије, за Русију представља огромну политичку дилему (Matveeva, 2013)

4.1.1. Улога Организације уговора о колективној безбедности у ЦА

Распад Совјетског Савеза иза себе је оставио велики територијални простор, који је био подељен између петнаест нових држава, које су претходно биле међусобно повезане седам деценија. Новонастала ситуација довела је до неспремности новонасталих држава да самостално спроводе безбедносну политику. Решење овог проблема на почетку је било формирање Заједнице Независних Држава (ЗНД). Након десет година стагнирања у безбедносној сарадњи, односно у њеном напредовању, дошло је до неповерења појединих чланица, када је у питању рад саме ЗНД. На иницијативу председника Русије Владимира Путина, 2002. године долази до стварања Организације уговора о колективној безбедности (ОДКБ). Русији су се придружиле оне чланице ЗНД које су прижељкивале мултилатералну безбедносну сарадњу. Од свог настанка карактеришу је два периода. Први се односи на побољшање легитимитета, када је реч о унутрашњој безбедносној политици њених чланица. Други се односи на програме Москве, који су за циљ имали повећање одрживости ове организације као колективног безбедносног актера, услед забринутости да губи на значају. (Sperling, 2014) Државе чланице које су поред Русије покренуле иницијативу за формирање организације јесу: Јерменија, Белорусија, Казахстан, Киргистан и Таџикистан. ОДКБ укључује чланице бившег Варшавског пакта, односно укључује државе чија се политика коси са стандардима западне демократије. Поједини аналитичари ову организацију доживљавају и као анти-НАТО организацију. (Nikitina, 2013) ОДКБ-у се накнадно 2006. године прикључује Узбекистан, међутим 2012. године опет напушта организацију. Због тога се и сматра да је ова организација била стабилна све до 2006. године. ОДКБ од свог настајања постаје најважнија мултилатерална одбрамбена структура у бившем Совјетском Савезу. Она ће се у наредним година суочити са многим како унутрашњим тако и спољашним изазовима, који би могли ометати остварење најважнијих безбедносних циљева Русије у Евроазији. (Weitz, 2018) Ова организација

још од свог формирања 2002. године, када говоримо о централноазијском региону, није служила само за обуку официра Руске војне академије и војске Централне Азије, већ такође и за испоруку модерније војне опреме. Служила је и за пресретање дроге, која се кретала кроз читав регион, организовањем разних операција за њено сузвијање. Установа као што је Антитерористички центар у Ташкенту, као и многе друге војне базе, представљале су снажну окосницу многих операција ове организације. Првих пар година ОДКБ се фокусирао на развој колективних снага за брзо реаговање, као и да се обезбеди што боља војна и безбедносна сарадња међу земљама чланица. На војном плану, распоређивање руских снага у централноазијски регион представља веома моћно оруђе. Руске снаге не само да спречавају и ометају терористичке активности, већ руски утицај преко ОДКБ-а доприноси већој зависности и бољим односима између земаља ЦА. Таџикистан и Киргистан због своје тешке ситуације умногоме зависе од Русије, тако што им она испоручује војну опрему, као и због великог броја руских трупа стационираних у овим земљама зарад безбедности. Веома значајна руска ваздушна војна база налази се управо у Киргистану, у граду Кант, која поседује преко 80 авиона и преко 6.000 војника. У Таџикистану се налази руска 21. моторно-стрељачка дивизија. (Frost, 2009) Иако се традиционално сматра војним савезом, ОДКБ је требало да помогне и у изградњи даљих веза, не само када је реч о војно безбедносним питањима, већ и када је реч о економским и политичким питањима. (Sperling, 2014)

Као најдоминантнија чланица ОДКБ-а, са највећом економијом, највећим бројем становништва, највећим буџетом за одбрану и оружане снаге, јесте свакако Русија. Русија ову организацију користи како би што више подржала мрежу својих база у бившим совјетским републикама. Такође је користи како би оправдала присуство руских војних снага у овим земљама, чиме Русија ствара одбрамбени тампон. Улога НАТО организације јесте да се што је више могуће задржи амерички утицај у региону. Стога она ОДКБ посматра као инструмент који има моћ да такав утицај значајно умањи. Када је реч о снабдевању руским оружјем, чланице ОДКБ-а, од Русије добијају разне субвенције. Руска влада такође обезбеђује и војно образовање и обуке осталим чланицама ОДКБ-а. Према Повељи ОДКБ-а, ниједна чланица сем Русије не може без сагласности свих других чланица да дозволи стационирање стране базе на њиховим територијама, дакле Русија једина има право вета. Стране базе се пре свега односе на војне објекте НАТО-а. Ова организација је такође настојала да ограничи војну

улогу Пекинга, који је преко ШОС-а желео да изгради безбедносне везе. (Weitz, 2018) Русија је упоредо настојала да ОДКБ учини што ефективнијом и веродостојнијом организацијом, јер би тиме добила већа признања и статус примарног безбедносног актера у региону, чиме би се оправдао статус Русије као великог "геополитичког играча". Још један разлог да се ова организација учини јачом, јесте јачање утицаја још једне регионалне организације у ЦА. Овде се пре свега мисли на Шангајску организацију за сарадњу, у којој су биле укључене многе чланице ОДКБ-а. То су Русија, Казахстан, Киргистан, Таџикистан и Узбекистан. Русија иако чланица ШОС-а, настојала је да сва осетљива питања када је реч о безбедносној сарадњи, заједничким војним снагама и развоју националне војне структуре, задржи у надлежности ОДКБ-а, а не ШОС-а. (Sperling, 2014) И поред фаворизовања различитих организација, у којем Кина предност даје ШОС-у а Русија ОДКБ-у, многи сматрају да њих две имају веома добру међусобну интеракцију.

4.2. Економски интереси Русије у Централној Азији

Поред безбедносног, као један од веома битних интереса за Русију у Централној Азији управо је економски. Економски интерес Русије за овај регион највише се односио управо на што већу контролу или поседовање енергетских извора. Контрола велике количине ових енергетских извора од виталног је значаја за њену економску будућност. За Русију, али и за државе ЦА као што су Казахстан и Турменистан извоз природних ресурса, представљао је најбитнији пут за излазак на светска тржишта и за велика будућа улагања.

Борба за контролу над енергетским ресурсима, као и цевовода којима су се транспортовали нафта и гас, многи теоретичари називају новим обликом "Велике игре" која се десила 1945. године између Русије и Британског Царства. Теоретичари су са правом имали овакво мишљење, јер Русија није једина схватила значај контроле енергетских ресурса у централноазијском региону. Поред Русије истог става били су Кина, Иран, Турска, али и Индија и Пакистан. Стога је Русија реаговала што је брже могуће, јер је била свесна страних претњи. Дакле циљ Русије био је да се

регион ЦА натера на реинтеграцију, коришћењем економских средстава. Иако су руске снаге током грађанског рата биле распоређене у Таџикистану, Русија је сматрала да је економски приступ далеко делотворнији од војног. (J. Blanc, 1995) Стога је одржавање што доминантније позиције у региону, како би се обезбедила контрола над енергетским изворима, било од пресудног значаја. Ипак централноазијски регион као један од главних изворишта нафте и гаса, настојао је свим силама да се избори за западно тржиште, односно за њихове инвестиције. У прошлости, Русија је ишла до те мере да саботира енергетски развој у централноазијском региону, тако што је усмеравала стране инвестиције пре свега ка Сибиру и другим деловима Русије. Често је блокирала руте цевовода, преко којих би се директно резерве извозиле на западна тржишта. (Lapidus, 2001)

Руско-централноазијска трговина доживела је процват 2000-тих година, а између 2003. и 2007. године, профит скаче са 7 милијарди на 21 милијарду. Трећина овог профита долазила је управо од енергетских извора. Русија, 2006. године, поново постаје једна од главних увозних партнера са Казахстаном, и постаје трећи највећи извозни партнер након Кине и Европске Уније (ЕУ). Као и са ЕУ-ом, Русија је трговину са Централном Азијом највише базирала на енергетска питања. Дакле када је реч о економији која се базира на енергетском сектору, битно је рећи да присуство Русије у централноазијски регион константно расте још од почетка деведесетих. Активности су на почетку биле ограничене само на Казахстан, да би почетком 2000-тих година мултинационална компанија Газпром почела да чини велики продор и у Узбекистан и Туркменистан, а од 2005 године. и у Киргистан и Таџикистан. Све веће размене нафте и гаса 2000-тих година између Русије и претходно поменутих земаља, повећао је проценат укупне трговине која је 2003. године чинила 23%, а 2006. године 36% укупне трговине. Дакле профит услед трговине је скочио са 2 милијарде на 4,6 милијарди долара у том периоду. За ово повећање највише заслуге долазило је управо од пораста трговине гаса са Узбекистаном, јер је трговина гаса са Туркменистаном и трговина нафте са Казахстаном углавном била иста сваке године. Ипак овај пораст трговине, пре свега извоза природних резерви из Централне Азије у Русију како представља огроман плус када је реч о односима централноазијског региона и Русије, истовремено је за земље региона имао и лошу страну. То је због чињенице да се огромна количина извози, због чега се драстично смањује трговина унутар региона, односно међу ових пет земаља. На

пример, Узбекистан извози пет пута мање гаса за Киргистан, Таџикистан и Казахстан него што је некад извозио, и увози знатно мање нафте из Казахстана. За Турменистан се може рећи да не игра никакву улогу у региону када је у питању енергетски сектор. (Laruelle, 2009) Све већа трговина између земаља ЦА и Русије када говоримо о енергетском сектору доприносила је све већем извозу, а упоредо и све већој домаћој потрошњи. Стога је због оваквих проблема често долазило до криза у овим земљама, а највише у Киргистану и Таџикистану, земљама које су најслабије у региону. Тако да можемо да закључити да оваква побољшана трговина у енергетском сектору није у потпуности ишла на руку земљама ЦА.

Дакле Русија своје енергетске односе у Централној Азији започиње са Казахстаном, затим Туркменистаном, где недуго након тога отпочиње сарадњу и са другим земљама Централне Азије, које су у свом поседу на располагању имају велике количине разних облика енергије. Распадом СССР-а сви цевоводи Централне Азије пролазили су кроз Русију, због чега су се нафта и гас у Русији продавали по веома повољним ценама. Последњих година ове независне земље успеле су да овакве услове Русије колико толико ублаже у своју корист. Циљ Русије био је да успостави монопол над транзитом нафте и гаса, који би се кроз њену територију даље слао на Запад. На пример, руте цевовода као што су Баку- Тбилиси- Цејхан, Баку- Тбилиси- Ерзурум, као и Туркменистан-Кина, Русија је успела да поремети. Разлог је био што ни једна рута није пролазила управо кроз Русију. Као веома битно становиште, јесте да се у рукама Русије налазио главни цевовод Казахстанске нафте. Русија је такође предузимала разне мере како би спречила казахстанске компаније да се пробију на западна тржишта. На пример Transneft је 2005. године раскинуо уговор са Казахстанском компанијом KazMunaiGaz, која је транспортовајући нафту у Литванију, радила супротно интересу Русије. (Nixey, 2012)

Исте 2005. године, председник Русије Владимир Путин на састанку руског Савета безбедности, испољио је доктрину о новој спољно-политичкој идеји. У њој је пројектовано да Русија постане нова енергетска супердржава. Овај став подржала је руска владајућа елита. Као што је и речено, доминација у контроли енергије заснивала се на спречавању изградње транс-каспијских цевовода, као што су на пример нафтовод из Казахстана и гасовод из Туркменистана, у чему је Путин и успео. У мају 2007. године председници Русије, Казахстана и Туркменистана постигли су договор о изградњи Каспијског цевовода, који би представљао алтернативу транс-каспијском цевоводу. Формални уговор потписан је децембра 2007. године.

Многе земље приметиле су да је овај споразум знатно ојачао руску позицију када је реч о енергетским питањима који се тичу ЕУ. До 2008. године северне руске руте и даље су биле главне за тржиште на западу, док је изградња транс-каспијских цевовода и даље била незавршена. Казахстанска нафта транспортована је углавном преко руске територије старим совјетским цевоводима, као и преко новог система Конзорцијум Каспијског цевовода. 24% овог система контролише руска држава, а 20% руске компаније. Конзорцијум Каспијског цевовода укључује све главне транснационалне нафтне компаније. Брзо напредовање овог пројекта блокирала је управо Русија, јер је дошло до неслагања око нафтне тарифе и профита које имају акционари. (Kazantsev, 2008)

Русија је у циљу што веће контроле енергетских извора, са сваком земљом Централне Азије појединачно настојала да изгради пријатељске односе, тако што је била укључена у бројне енергетске пројекте, тако што је потписивала бројне енергетске споразуме са овим земљама, тако што је инвестирала у многе енергетске инфраструктуре, итд. Казахстан и Узбекистан сматрају се земљама са којима је Русија највише сарађивала у енергетском сектору.

Дакле као што је претходно речено Русија је била укључена у бројне енергетске пројекте пре свега у Казахстану. Она се такође бавила геолошким студијама и развојем налазишта гаса на западу Казахстана, налазишта нафте у региону Мангистау, као и у другим деловима Казахстана где се налазе остала налазишта. Руске компаније учествовале су и у изградњи рафинерије гаса у Оренбургу. Битно је поменути и део пројекта Rosneft, који настоји да повећа капацитет цевовода Атирау-Самара, са 15. на 25. милиона тона годишње. (Laruelle, 2009) Поред Казахстана, Русија има значајне енергетске споразуме и са Узбекистаном, земљом која је богата природним гасом, и где су руске компаније као и у Казахстану такође укључене у развој налазишта гаса у многим Узбекистанским регијама. (Nixey, 2012)

Русија такође не искључује и сарадњу са Таџикистаном и Киргистаном, које се сматрају доста сиромашније када је реч о поседовања угљоводоника од претходне две земље. Поред резерве гаса, Русија у Таџикистану и Киргистану значајно инвестира у хидроелектране. Ове инвестиције у хидроелектране негативно су се одразиле на односе са Узбекистаном, јер се тим пројектима смањивала залиха воде у Узбекистану. Како би избегла незадовољства ове две државе Русија је вагала на обе стране, тако што је Киргистану позајмљивала новац за брану, док је са друге страна

подржавала узбекистанске ставове о овим пројектима. (Nixey, 2012) У Туркменистану, Русију занима само гас. Једина руска компанија која је укључена у експлоатацију угљендиоксида, јесте ITERA, иако LUKOIL и TNK-BP такође покушавају да уђу на Туркменистанско тржиште. Дакле руско-туркменистанска сарадња је ограничена, и углавном се своди само на извоз туркменистанског гаса у Русију преко Central Asia-Central цевовода, у који Газпром настоји да уложи велики новац за реновирање. (Laruelle, 2009)

Регија у Централној Азији која је на почетку негативно утицала на развој енергетског сектора а самим тим и на послове Русије јесте регија Каспијског језера, пре свега због политичке нестабилности. Каспијско језеро није било подељено у адекватне секторске зоне, а самим тим и константно променљива руска политика негативно се одразила на ову регију. Ипак билатерални споразум између Русије и Казахстана, као и трилатерални споразум између Русије, Казахстана и Азербејџана успео је колико толико да ублажи ситуацију, тако што је омогућио легалну експлоатацију налазишта нафте и гаса у овој регији. И поред ових споразума и даље је било несугласица између ове три земље. (Kazantsev, 2008)

Поред енергетског сектора, Руска трговина везује се и за друге битне секторе као што су:

- Сектор уранијума (јачање нуклеарне интеграције између Москве и Астане, и стварање заједничких предузећа, који ће се бавити изградњом нукеларних реактора)
- Сектор електричне енергије
- Сектор хидро-електричне енергије (где Русија финансира хидроелектране као што су Сангтуда у Таџикистану и Камбарата у Киргистану)
- Сектор грађевинарства (посебно у Казахстану)
- Сектор телекомуникације
- Сектор транспорта (Русија улаже доста у железнице)
- Сектор војно-индустријских комплекса
- Сектор банке, као и
- Сектор агробизниса (Laruelle, 2009, str.7)

Једноставнији царински поступци са Казахстаном, Киргистаном и Туркменистаном омогућили су Русији да њени прехранбени производи лакше дођу до централноазијског тржишта. Међутим на штету Русије,

централноазијски простор се све више користи као транзитна зона за кинеску робу, што значи да ће Кина као главни трговински партнер претећи у неком времену Русију, уколико то већ није случај у Казахстану и Киргистану. (Laruelle, 2009)

5. ГЕОПОЛИТИЧКИ ИНТЕРЕСИ НР КИНЕ У ЦЕНТРАЛНОЈ АЗИЈИ

За Кину можемо рећи да је земља која већ дужи временски период расте и развија се огромном брзином, поготово за време глобалне финансијске кризе. Као такав, развој Кине сматра се импресивним у поређењу са остатком света. (Dollar, 2015) И поред колапса извоза који се десио 2008. године, кинеска влада је правовремено реаговала на овај проблем низом мера, које су као резултат имале повећање од 8,6% извоза у наредној години, док је велики део света био у рецесији. У овом периоду Кина је успела да претекне Немачку и постала је највећи светски извозник, а 2010. године престиже Јапан и постаје друга највећа земља светске економије. Док су остале земље тражиле излаз из кризе, Кина постаје централни актер глобалног економског управљања. (Breslin, 2011) Мултилатерална дипломатија постала је данас нова кинеска спољна стратегија. Кинеска спољна политика претходно се базирала на традиционалној билатералној дипломатији, јер је била сумњичава када је реч о мултилатералним организацијама. Разлог је тај што их је Кина доживљавала као западњачке завере да се контролишу светски послови. Услед све веће интеракције са спољним светом, кинеска влада је схватила да њени национални интереси умногоме зависе управо од спољног света. Стабилно и прилагодљиво окружење било је кључно за национални развој Кине, али и за њену заштиту. На основу овог, Кина прихвата мултилатерализам, јер је почела да га посматра као ефикасно средство за решавање широког спектра заједничких захтева и изазова. (Song, 2016)

Централна Азија и Кина су географски суседи. Централна Азија за Кину представља копнени транспортни коридор, преко којег је у сталној сарадњи са државама Европе, док Кина омогућава земљама Централне Азије сигуран пролаз до Тихог океана. И пре више хиљада година, Кина и Централна Азија имале су заједнички просперитет у виду Пута свиле, али је овај однос у неком тренутку ипак био потпуно одсечен. Распадом СССР-

а започиње период изградње нових односа између Кине и земаља Централне Азије. (Zhuangzhi, 2007)

У периоду након распада СССР-а, утицај Кине у централноазијском региону постаје све већи, што је довело до одређених друштвених промена. Од ставова земаља Централне Азије, зависило је колико ће Кина интензивно утицати на централноазијски регион. Земље Централне Азије прижељкивале су све веће присуство Кине, али су се истовремено плашиле његовог великог културног и демографског утицаја.

На самом почетку, односно пре распада Совјетског Савеза, однос Кине са овим Совјетским земљама био је лош. На пример, неки трговински односи који су започети 1982. године између Кине и Совјетских република централноазијског региона, признати су од стране Кине тек 1986. године, када ја она започела реформу своје спољно трговинске политике. Стицањем независности ових Совјетских република 1991. године, Кина почиње све више да шири свој утицај на ове земље. Улазак Кине у регион ЦА за ове земље био је изненадан, због чињенице да нису навикле на присуство из спољног света. Пекинг је на почетку успоставио билатералне односе са овим земљама. На основу ових билатералних односа превазишло се негативно мишљење о самој Кини, коју је тада пропагирала совјетска пропаганда, као сталног непријатеља. Тек две деценије од стицања независности земаља Централне Азије, Пекинг постаје један од главних партнера ових земаља (Peurouse, 2016)

На самом почетку многи кинески заговорници нису ни замишљали да ће стварање јачих и бољих односа са земљама Централне Азије бити тако компликовано. Многи нерешени проблеми још из периода Совјетског Савеза, као и неспремност новонасталих држава да воде спољну политику, били су само једни од разлога оваквих компликација.

Приоритет Кине на самом почетку била је пре свега безбедност, јер многи заговорници кинеске спољне политике нису претпостављали да ће са настанком ових земаља морати да изађу на крај са великим бројем изазова и претњи које могу погодити не само централноазијски регион, већ директно и Кину. Овде се пре свега мисли на граничну безбедност, као и на утицај настанка нових држава на већ не тако добру ситуацију у Синђан регији, Пакистану и Авганистану. Одговор на ове проблеме Кина проналази стварањем Шангајске петорке 1996. године, која постаје 2001. године Шангајска организација за сарадњу, о којој ће посебно бити реч. (Cabestan, 2010) Једни од битнијих проблема вредни помена били су и

потраживање одузете земље новонасталих земаља као и проблем око новонасталих граница. Поред овог разматрана су и питања која се тичу сепаратизма и прекограничне борбености, које могу бити проблем и за Кину. На основу овог, може се закључити да је за Кину на самом почетку највећи и једини приоритет према региону управо био успостављање стабилности и безбедности, а тек затим економски утицај. Природно је било да кинеска влада прво заслужи поверење од стране земаља овог региона и да смањи колико год је могуће тензије у пограничним областима. У овом процесу стварања добросуседних односа, Кина је настојала да заједно са земаљама Централне Азије створи заједнички просперитет, уз немешање Кине у њихове унутрашње послове. Овакви добросуседски односи градили су се тако што је Кина спроводила развој инфраструктурних пројеката у региону, који подстичу економски развој, а сам економски развој сматра се стубом одрживе стабилности и безбедности. (Dadabaev, 2018a)

Кинески интереси у Централној Азији могу се поделити у више фаза. Прва фаза односи се на прву половину 1990-тих година. Примарни циљ кинеске спољне политике није био да се одмах у раној фази створи дугорочна кинеска доминација, већ само да се интензивира кинеска спољна политика према региону. Дакле Кина је свој утицај плански ширила постепено. Овакво интензивирање имало је одбрамбени карактер, јер је у својој намери настојала да се супротстави негативним утицајима у региону. Пекинг је настојао да потпише уговоре о разграничењу, демилитаризацији границе. Пекинг је за циљ имао да спречи јачање ујгурског сепаратизма. (Peyrouse, 2016) Поред овог Кина 1993. године постаје нето увозник нафте. Дакле захваљујући високом енергетском расту, Кина има све већу потребу за енергетским ресурсима. Кина поред развоја своја три највећа налазишта нафте у аутономној покрајни Синђан и континенталном појасу Јужног кинеског мора, ради на реализацији главних пројеката и у Казахстану. Стога регион Централне Азије заузима веома значајно место у кинеским плановима када говоримо и енергетским изворима. (Kulnazarov, 2015) Друга фаза односи се на другу половину 1990-тих и почетак 2000-тих година. Циљ Кине био је стварање платформе за дискусију и узајемно откривање, као и изградња оквира колективне безбедности, тако што ће се створити Шангајска организација за сарадњу, преко које је Кина успела да подигне ниво утицаја у региону. (Peyrouse, 2016) Од 1997. године кинеска спољна политика Централну Азију разматра као „стратешко залеђе“ Кине. Циљеви кинеске политике у овом

региону гранали су се у два правца. С једне стране, Кина је настојала да задржи Централну Азију као регион који је састављен од малих подељених земаља који неће представљати претњу Кини, и које ће бити тампон зона између Кине и Русије. Са друге стране, Кина је настојала да спречи појаву друге доминантне земље у Централној Азији, која је способна да земље овог региона стави под своју контролу. (Kulnazarov, 2015, str. 127) Почетком 2000-тих година, Кина је настојала да свој утицај, када је реч о енергији, што више учврсти у централноазијском тржишту, посебно када је реч о нафти. Последња фаза подразумева период од 2005. године па до данас, када је Кина покушавала да поред економског и безбедносног утицаја промовише свој језик и културу и да обучава елите Централне Азије по кинеском моделу. Упркос лошој репутацији коју је Кина на почетку имала у централноазијском региону, временом је успела да је побољша. То је пре свега остварила дипломатијом меке моћи, као и драстичном променом вођења економије и стратегије у региону, у којем се позиционира као други најутицајнији спољни актер. Други јер је надмашила Русију у економском погледу, али не и у стратешком и културном. (Peugouse, 2016) Дакле спољна политика Кине према централноазијском региону, која се базирала на постепеном стварању дугорочне доминације може се посматрати као пун погодак, јер су њену не нападну спољну политику постепено прихватале земље Централне Азије.

Услед новог окружења у региону Централне Азије, Кина је морала да се прилагоди новим обрасцима интеракције, које су са собом носиле како позитивне тако и негативне последице. Када је реч о негативним последицама битно је помениту следеће:

- Како је Кина претходно разматрала интересе само једне државе, односно СССР-а, његовим распадом, Кина је морала управљати односима са мноштвом држава Централне Азије, што је захтевало већу флексибилност,
- кинеска политика у вези Централне Азије раних 1900-тих није фокус стављала на економску експанзију, већ се фокусира на решавање територијалних спорова и спречавање подршке сепаратизму,
- пан-турски и пан-исламски позиви у појединим централноазијским земљама, за Кину су представљали алармантне знаке управо због потенцијалног ширења на кинеске територије
- иако су земље Централне Азије богате природним ресурсима, њихов развој ометале су огромне разлике међу државама, односно

недостатак заједничке визије. Овакве разлике биле су слаба тачка коју би могле да искористе разне групе са злим намерама. Кинески политичари, сматрали су да је регионално ривалство међу државама у Централној Азији фактор који слаби њихове изгледе за сарадњу и напредак,

- Кина иницијативе других земаља у Централној Азији увиђа као покушај великих земаља да се централноазијски регион експлоатише, ово се односи пре свега на Русију, која овај регион сматра својим двориштем, и што Кина није спремна да прихвати а ни да толерише. Дакле Кина је била спремна да се супротстави свим земљама које би покушале да новостворени вакум у Централној Азији искористе као прилику да ојачају своју превласт у свету. (Dadabaev, 2018a)

Кина је била једна од првих земаља која је препознала и успоставила дипломатске односе са државама Централне Азије. Један од разлог за овакав потез, био је страх Пекинга да ће Тајпеј искористити предности које поседује регион, како би повећао број дипломатских савезника и побољшао његову позицију на међународној сцени. Други разлог било је управо питање Кине, како одједном успоставити добре односе са три нова суседа, Казахстаном, Киргистаном и Таџикистаном, односно како контролисати тако дугачку границу, с обзиром на ову измењену ситуацију на међународној сцени? (Sabestan, 2010) Забринутост Кине јавља се непосредно након распада СССР-а, јер није била сигурна да ли ће се Владивостовска иницијатива Михаила Горбачова 1986. године одржати на снази. Циљ ове иницијативе био је да се побољшају односи између Кине и СССР-а, односно да се пре свега реши гранични спор између Кине, Русије и бивших република СССР-а, у које спадају три претходно поменуте земље. Тек након двадесет и две рунде преговора, 1996. године потписана су два важна споразума који би решила граничне проблеме. Један се тицао продубљивања војног поверења у пограничним областима, а други смањења војних снага у пограничним областима. Незавидна ситуација за Кину био је регион Синђан, где су се Ујгури деценијама борили за независност и већу аутономију. Ујгури који живе у Казахстану, Киргистану и Таџикистану уско су повезани са ујгурима који живе у кинеској провинцији Синђан. (Dwivedi, 2006) Поред билатералних односа које је градила са земљама Централне Азије, Кина је успостављала и мултилатералне односе који су се односили не само на безбедности веч и на економију. Раст исламског тероризма, освестио је Кину да сем

безбедносне, већи нагласак стави на економску сарадњу и трговину са централноазијским регионом, јер је по многима економски раст главни фактор који је може да допринесе безбедности на западним границама као и у Синђан регији. (Cabestan, 2010)

Кинески утицај појављује се у пост-совјетској Централној Азији не само услед безбедносних проблема, већ и услед огромног прилива кинеске робе, тако и прилива великог броја кинеских радних миграната. Раних 1990-тих година, транзициона тржишта Централне Азије која су била тек у настајању погођена су економским падом услед распада СССР-а. Повољна кинеска роба, била је често једини приступачан производ за сиромашно становништво. Све већа снага кинеске економије довела је до стварања нових тржишта са овим земљама, посебно у енергетском сектору. (Šir, Horak, 2008) Изградњом нафтовода и цевовода од централноазијског региона до Кине, драстично је повећао значај Централне Азије. Још један од разлога због чега је Кина изразила посебно интересовање за регион, јесте спречавање исламског радикализма, односно очување стабилности у региону, о којем ће посебно бити реч. Такође битно је поменути и логистичке као и транспортне могућности Централне Азије, кроз коју се кинески производи испоручују даље у Русију и земље Европе. (Kulnazarov, 2015)

Пет кључних фактора који су утицали на ангажовање Кине према централноазијском региону сматрају се:

- Економски развој Синђан аутономне покрајне
- Унутрашња политичка стабилност
- Регионална стабилност
- Енергетска стабилност и
- Стварање алтернативног транспортног коридора за Европу (MacHaffie, 2010, str. 373)

У суштини, можемо рећи да је распад СССР-а тај који је Кини представио нове изазове и могућности. Он је тај који је створио нову геополитичку ситуацију на деловима њених граница, као и могућност поновног оживљавања новог Пута свиле, који се данас зове Један појас и један пут. Кинеска безбедносна и економска политика о којој ће посебно бити реч заснивала се пре свега на билатералној и регионалној сарадњи са земљама централноазијског региона, тако што су радили на сузбијању тероризма, верског екстремизма, економској сарадњи, војној сарадњи, као и на сузбијању утицаја главних непријатељских сила.

Како би што је више могуће осигурала своје геополитичке, геостратејске и геоекономске интересе у региону, Кина је преузела бројне иницијативе за њихово остварење. Ово се пре свега односи на решавање спорова на граници, смањење војних снага у пограничним регијама, продубљивање војног поверења, добросуседства, пријатељску сарадњу као и стварање Шангајске организације за сарадњу. Дакле јасно је да се интерес Кине за овај регион временом мењао, полазећи првенствено од стабилности на границама, па све до борбе за очување енергетске контроле, борбе са екстремистима, терористима и сепаратистичким снагама. (Dwivedi, 2006) Ипак кинески председник Си Ђинпинг једном приликом изјављује да не тако давни потез Кине да успостави што више мултилатералних односа, као што је на пример Појас и Пут, није тежња Кине да створи сопствену тежњу утицаја, већ заправо да подржи заједнички развој свих ових земаља. Односно намера Кине није да изгради од Централне Азије кинеско двориште, већ двориште које ће радо делити све ове земље. (Yu-Wen Chen & Jimenez-Tovar, 2017)

5.1. Утицај Кине у Централној Азији услед пораста стратешке нестабилности и безбедносних претњи

Када говоримо о пројектовању војне моћи ван граница своје територије, Кина је по том питању веома уздржана. На пример, њена једина прекоморска база налази се у Џибутију, и њу Кина не посматра као војно упориште, већ као логистички центар или центар за подршку. Осим војних вежби и мировних мисија у оквиру Уједињених нација, кинеска војска није учествовала ни у једној акцији изван своје земље још од Вијетнамског рата. Кина данас поседује други највећи светски војни буџет после САД-а, надмашивши војне силе као што су Русија, Индија и Француска. Иако је Кина званично постала велика војна сила, поставља се питање да ли је њен циљ да постане глобална војна сила? Многи теоретичари посматрајући њену спољну политку долазе до закључка да Кина ипак свој војни потенцијал пројектује углавном на регионалне нивое, посебно на Јужно кинеско море. (Bolonina, 2019)

Из безбедносног аспекта, Централна Азија за Кину не представља озбиљну претњу. Једине претње које произилазе из региона и које погађају Кину заправо су тероризам, сепаратизам и екстремизам. Дакле Кина је укључена у борбу против такозвана "три зла".

Стратегије које Кина користи како би се изборила са овим проблемима јесу:

- Стратешко безбедносно позиционирање, које подразумева решавање свих граничних спорова
- Стратешка партнерства, која подразумевају билатералне и мултилатералне односе, као и стварање Шангајске организације за сарадњу и
- Стратешку структуру, која подразумева механизме сарадње, као што су на пример заједничке вежбе, сарадња у борби против тероризма, итд. (Hausheng, 2009, str. 475)

Стратешко-безбедносно позиционирање Кине има три компоненте—стратешки тампон, стратешка безбедност граница и војне базе. Стратешки тампон, чиме би регион ЦА у суштини постао тампон зона између Кине и осталих великих сила. Са становишта Кине стратешка безбедност граница подразумева да регион Централне Азије представља својеврсну безбедносну баријеру за Кину што га, самим тим, чини спољном безбедносном границом Кине. Група политика, стратешка сарадња, мултилатералне иницијативе и унилатерализам само су неке од опција које Кина може да предузме према региону Централне Азије у стратешко-безбедносном смислу. Група политика подразумева стратешке савезе са земљама у региону који би гарантовали стратешку безбедност Кине. Стратешка сарадња подразумева сарадњу међу земљама, у региону и шире, које не сматрају ниједну другу земљу као непријатеља. Мултилатералне иницијативе подразумевају тежње ка узајамној безбедности која би гарантовале стратешку безбедност како државе са којом Кина ступа у односе тако и Кине. Унилатерализам подразумева да Кина сопственим ресурсима и снагом очува сопствену стратешку безбедност. Теоретски као стратешког партнера Кина може бирати између Русије, Сједињених Америчких Држава, Европе, Индије и Јапана. Међутим, Русија и Сједињене Државе су несумњиво од великог значаја за Кину. Кад је у питању стратешка структура, Кина има пет алтернатива: "тражење стратешке предности (самостално); комбиновани кинеско-руски фронт; безбедносна структура у којој доминирају Руси; структура у којој доминира САД; и синтеза равнотеже између ових сила". Безбедносна структура у којој доминирају Кина и Русија учиниће да ове две силе постану супериорне у региону; безбедносна структура предвођена САД ће дати Сједињеним Државама стратешку предност у региону; свеобухватна

избалансирана политика би приморала ове силе да међусобно комуницирају и сарађују што би ограничило њихове тежње, чиме би се створила равнотежа која осигурава да ниједна земља не доминира или преузима положај супериорности над другима. (Hausheng, 2009, str.475-476)

Напори Кине да се представи као поуздан безбедносни партнер у централноазијском региону, уродио је плодом услед домаћих превирања 2005. године у Киргистану и Узбекистану. У Киргистану се те године одиграла Тулип револуција, у којој је свргнут председник Акајев, који је био на власти још од стицања независности. Исте године у мају, у Узбекистану се догађају бројни насилни немири, у којем је узбекистанска војка насилно спречила приближно 4000 демонстраната да дође до већих инцидената. Ови нереди, само су негативно утицали на слику САД-а, односно на улогу коју су имали у региону. Лидери земаља ЦА јавно су критиковали политику Америке која је за њих била супротна стабилности, а величали кинеску политику. Они су сматрали да кинеска политика нагласак ставља на заједничке интересе, кроз економски развој, безбедност, стабилност и подршку антитероризма, а све то уз немешање у њихове унутрашње послове, због чега је Кина у њиховим очима изгледала као веома поуздан партнер. (Clarke, 2013)

Место које за Кину представља веома критично безбедносно питање и у којем је још за време царства често долазило да безбедносних проблема, јесте данашња аутономна покрајна Синђан. Ова покрајна представљала је критично питање, управо због немогућности Кине да оствари своје стратешке циљеве и интересе услед нерешене унутрашње стабилности у овој регији, у којем преовлађује муслиманско становништво.

Стога се велика пажња поклања овој покрајни, пре свега због присуства великог броја ујгурских сецесионистичких покрета. Став Кине био је да САД подржавају сепаратистичке покрете не само у Русији и Синђану, већ и у другим пограничним подручјима, како би дошло до дестабилизације Кине. Тенденције Ујгура углавном су биле мотивисане самим исламом. Након догађаја који се одиграо 11. септембра, као што је речено исламски покрет је у Централној Азији опет ступио на сцену. У том периоду, једино су САД као усамљена суперсила водиле рат против тероризма. Неколико месеци након овог догађаја, Кина издаје званичан документ, којим настоји да оправда своје поступке против Ујгура у Синђану, надовезујући се на америчку кампању против Ал-Каиде. Кина је од земаља Централне Азије тражила да се маргинализују присталице Ујгура, затим је вршила притисак да се спрече сви политички догађаји који они организују. (Ong,

2005) Многи теоретичари ову покрајну називају и “Ахиловом петом” из аспекта Кине. (Tukmadiyeva, 2013, str.88) Синђан јесте једина граница коју Кина дели са Централном Азијом, око 1.700 км са Казахстаном, око 1.000 км са Киргистаном и око 450 км са Таџикистаном. Ову покрајну и Централну Азију везују историјске, културне, верске и етничке везе. Сукоб који је избио између Ујгура и Хан Кинеза 2009. године, и који је резултирао око 200. смртних случајева, за Кину је представљао један од већих етничких немира у претходним деценијама. Оваква забринутост због ујгурског етничког сепаратизма као што је и речено, присилио је Кину да убрза темпо развоја у овој покрајни, што је самим тим резултирало знатном повећању кинеског присуства у Централној Азији. (Tukmadiyeva, 2013)

Поред верско мотивисаног тероризма, битно је поменути и организовани криминал, као што су трговина дрогом и трговина људима, који представљају озбиљне претње не само за земље Централне Азије, већ и за Кину. Организовани криминал представља главну политичку полугу у централноазијском региону, с обзиром да се регион сматра једним од најкорумпиранијих у свету. Трговина људима и дрогом веома је озбиљан проблем, који је раширен на цео регион. Таџикистан је велика транзитна земља за Авганистанске наркотице, који се даље шаљу на већа тржишта. Остале централноазијске земље сматрају се такође транзитним, али у мањој мери него поменути Таџикистан. Трговина људима у региону такође је акутно питање. Турменистан и Узбекистан престављају изворне земље, у којима су жена и деце предмет трговине. Сви ови безбедносни проблеми, претендовали су развоју Шангајске организације са сарадњу, како би се побољшала сарадња када је реч о безбедносним и политичким питањима у Централној Азији. (Song, 2016)

5.2. Економски интереси Кине у Централној Азији

Опште је прихваћено мишљење да је економски утицај постао прва и најважнија карактеристика кинеског појављивања у било ком делу света. Још од периода економских реформи које је почело 1978. године, кинески лидери присуствовали су порасту бруто домаћег производа. Пораст од скоро 10% годишње, омогућио је Кини да стекне способност за будућу спољну пројекцију економског утицаја. Данас се Кина убраја у најмоћнију економску земљу, са најбржим растом. Овако брз раст економске

способности Кине за циљ има: одржавање режима на власти, промовисање добробити људи код куће, као и доношење Кини одговарајући међународни статус у иностранству. (Andrijauskas, 2013)

У економском смислу, и Кина и земље Централне Азије поседују бројне предности које једни другима нуде могућност за опсежну сарадњу. На пример за Кину су од велике важности, енергетски извори, метали, кожна галантерија, као и сама тржишта Централне Азије. У исто време, земље Централне Азије привлачи пољопривредни и потрошачки производи, кинеска индустрија, као и бројна кинеска тржишта.

Кинески лидери, као и лидери земаља Централне Азије економску и трговинску сарадњу од самог почетка њихове независности схватају веома озбиљно. Већ на самом почетку усвојени су неки основни принципи који се тичу економске сарадње између Кине и земаља Централне Азије. (Zhuangzhi, 2007)

Принципи усвојени у Казахстану су следећи:

- Једнакост и узајамна корист у складу са економским законима
- Успостављање различитих типова сарадње
- Максималноискоришћавање локалних ресурса узимајући у обзир и стање на терену
- Побољшање услова комуникације и транспорта, стварање Новог Пута Свиле
- Пружање економске помоћи земљама Централне Азије као одраз пријатељства
- Развијање економске мултилатералне сарадње и промовисање заједничког просперитета (Zhuangzhi, 2007, str.50)

Како би одржала економски раст и просперитет унутар земље, Кина је морала да промовише трговину и улагања са суседним земљама, као и да обезбеди промоцију нових извора енергије, јер је сматрала да је енергетска сарадња важан покретач економског раста. Дакле централноазијски регион представљао је све оно што је било Кини потребно у том тренутку.

Стога је са свим земљама Централне Азије, Кина градила добре економске односе, тако што је промовисала трговинске, инвестиционе и транспортне везе. Економски циљ Кине такође се повезивао са обезбеђивањем политичких веза, како би се олакшао економски развој Синџан покрајне. Фокус Пекинга био је на развоју железница, аутопутева и ваздушних путева, који би отворио границе за трговину. Трговина Кине са овим земљама веома је брзо расла, и учинила Кину високо позиционираним

трговинским партнером већине земаља Централне Азије, посебно Казахстана на почетку. Пекинг је штавише настојао да проширивањем економске димензије, Шангајска организација за сарадњу постане нешто више од безбедносне организације, иако се економска сарадња највише базирала на билатералним односима. (Scobell et al., 2014) Године 2009. Узбекистан постаје највећи трговински партнер Кине када говоримо о централноазијском региону, а 2017. године Кина пријављује да вредност увоза и извоза између Кине и Централне Азије износи 21 милијарду америчких долара. (Нох, 2019, str.4) До 2008. године кинеска трговина премашује трговину Русије и овог региона. Казахстан је и те како заслужан за овај пораст, јер је око 80% кинеске трговине од укупне трговине у централноазијском региону, управо била трговина са Казахстаном. Тукменистан је такође од великог значаја за Кину, јер гасовод повезује ове две земље од 2009. године. Трговина са Узбекистаном је константно у порасту, док Таџикистан поред понеких трговинских споразума, од Кине прима и новчану помоћ. Киргистан када је реч о трговини, за Кину није од суштинског значаја, док Кина за Киргистан и те како јесте, јер око 90% киргистанске спољне трговине чини управо увоз робе из Кине. (Scobell et al., 2014)

Кинеска политика од 2001. године тежи све већој интеракцији и сарадњи са земљама ЦА, јер је сматрала да је то кључни фактор у развоју "Континенталног евроазијског копненог моста", који за циљ има повезивање економије Европе, источне Азије и јужне Азије. Фокус кинеске политике свакако је био и пројекат "велики западни развој", који је за циљ имао да покрајна Синђан постане индустријска и пољопривредна база, као и енергетски и трговински коридор за сопствену економију. Напори Кине за сарадњу уродили су плодом, јер су економски и трговински односи Кине и централноазијског региона сваке године све бољи и бољи. На пример, трговински токови повећали су се са 456. милиона долара 1998. године на 30,5 милијарди долара 2008. године. Кинески увоз нафте и природног гаса, као и других сировина и природних ресурса био је кључан за овај пораст. Јефтина кинеска роба преплављивала је централноазијско тржиште, а комбиновано са већим активностима кинеских компанија и предузећа у региону, створила се забринутост у друштву да је руска доминација замењена кинеском. (Clarke, 2013) Велика улагања у инфраструктуру, зарад побољшања услова трговине и транспорта, такође су веома значајан фактор оваквог пораста. Лоша инфраструктура доводи до далеко лошијег профита него што је случај са бољом инфраструктуром,

као и мањом количином корупције у земљама ЦА. Директна улагања у регион првенствено су била фокусирана на инфраструктуру, посебно енергетску, а затим на транспорт. Оваквих инвестиција највише је било у Казахстану. Више од 70% укупне кинеске трговине са земљама ЦА, чинила је трговина Кине и Казахстана. Природни ресурси били су главни разлог кинеског улагања у инфраструктуру. Овако промишљена стратегија улагања у инфраструктуре Казахстана, учинило је да Кина надмаши Русију када је реч о најважнијем казахстанском трговинском партнеру. Када је реч о целокупном региону, Кина је један од најзначајнијих инвеститора када су у питању енергетски ресурси, и чак настоји да их увећа што је више могуће. (Swanstrom, 2011)

Као што је у претходно наведено, Централна Азија је веома богата природним ресурсима. Нафта, природни гас и обојени метали Казахстана, злато и уранијум Узбекистана, нафта и природни гас Тукменистана, богати водни ресурси Киргистана и Таџикистана, све су то материјали на којима се темељи њихов економски развој.

Све ово доводи до могућности ових земаља да се ресурси извозе на светско тржиште, где су управо свих пет земаља развиле веома амбициозне планове за експлоатацију и извоз ових ресурса. Како Кина великом брзином расте, како се налази веома близу Централне Азије, Кина има потребу за новим изворима енергије, стога Кина и земље ЦА започињу енергетску сарадњу. Кина је 2004. године започела изградњу нафтовода из западног Казахстана све до Кине, овај пројекат завршен је 2005. године. Земље Централне Азије снажно су желеле изградњу "Новог Пута Свице", који се данас назива један Појас један Пут, који би се простирао од источне Кине до Европе и укључивао железнице, аутопутеве, цевоводе, авио-компаније и енергетске каблове. Ово не само да би побољшало саобраћај у овим земљама, него би им омогућио и успостављање економских и трговинских односа са другим евроазијским земљама. (Zhuangzhi, 2007) Већ од 2000-тих година, услед великог економског раста и велике потрошње домаће енергије, створила се потреба за све већим увозом енергије. Године 2004, Кина је надмашила Јапан и постала други највећи потрошач нафте на свету после САД-а. У овом контексту, економски односи Кине и земаља ЦА одвијали су се доста брже када је у питању енергетски сектор. Пекинг централноазијски регион сматра сигурним за дугорочна улагања. Кина се енергијом из ЦА снабдевала коришћењем разних инструмената, као што су на пример: стицањем властитог удела када је реч о нафти и гасу; разни пројекти; диверзификација достављача

нафте и гаса и транспортних путева; билатерални уговори; улагања у хидроелектране, енергетску и транспортну инфраструктуру, итд. Улагања кинеских националних нафтних компанија у ЦА, влада републике Кине често је сматрала као пребрза и преагресивна, али их је подржавала, јер је претендовала да постане снажан конкурент Русији. Између 2001. и 2005. године потражња за нафтом расла је 9% годишње, а за природним гасом за 15%. Кинеска потражња за нафтом наставља да расте и дан данас. (Ionela Pop, 2010)

Препреке у кинеско-централноазијској трговини, односно када је реч о повезивању Кине и централноазијског региона, Пекинг је настојао да реши, тако што је улагао у савремене инфраструктурне везе. То су пре свега били путеви, железнице, телекомуникације између покрајне Синђан и Централне Азије. Пекинг је такође настојао да смањи трговинску баријеру. То су била само нека од решења за отклањање ових препрека. Развојем Синђан покрајне, Кина је настојала да успостави важне везе не само са земљама ЦА, већ и са јужном Азијом, посебно Ираном и Пакистаном. Синђан покрајна сматра се одскочном даском када је реч о економској сарадњи Кине и ЦА. (Clarke, 2013)

5.2.1. Иницијатива "Појас и Пут"

Године 2013. Кина је лансирала амбициозан пројекат, који ће у великој мери утицати на будућност глобалне трговине, посебно када је реч о Азији, Африци и Европи. Ова иницијатива настоји да се надовеже на историјски Пут свиле, али са много ширим размерама. Ова иницијатива састоји се из два дела. (Ascensao et al., 2018, str. 206) Кинески председник Си Ђинпинг најављује планове за изградњу, с једне стране Економског појаса пута свиле, а са друге стране Поморског пута свиле 21. века. Први означава копнени део пројекта, и базира се на железнички транспорт. Други означава поморски пут и луке које су укључене у ову иницијативу. Ова иницијатива усмерена је на охрабривању повезивања, већој могућности запошљавања, економске токове, инвестиције, културну размену и регионалну сарадњу. Кинеска иницијатива "Појас и Пут", некада познатија као "Пут свиле", за циљ је имала повезивање континената Азије, Европе и Африке, кроз комбиновање инфраструктурних пројеката и програма меке моћи. Економски појас пута свиле повезује Кину, Централну Азију, Русију и Европу, док Поморски пут свиле 21. века

пролази дуж кинеске обале све до Европе у једном правцу и од кинеске обале, преко јужног кинеског мора и јужног Пацифика у другом правцу. Око 65. земаља широм света имају удела у овом амбициозном плану. (Lu et al., 2018) Највећи део копнених путева пролази кроз Централну Азију и Блиски исток. Кина сматра да се сарадњом са централноазијским земљама могу намирити домаће потребе за енергијом, али и могућност да се развије привреда земље. Централна Азија, као и Блиски исток стратешки су веома битни за Кину, јер оба региона спадају у "нови евроазијски копнени мост", као и у "кинеско-централноазијски-западноазијски економски коридор". Фокус ове иницијативе јесте развој овог коридора, тако што ће се користити предности међународне транспортне руте, ослањајући се на главне градове дуж самог пута, као и коришћење економске, индустријске и друге инфраструктуре за сарадњу. (Нох, 2019)

Постоје четири главна аргумента за креирање ове иницијативе. Први аргумент јесте покушај Кине да се преко иницијативе одржи економски раст, тако што ће се истражити нови облици међународне економске сарадње са новим партнерима. Други аргумент јесте намера Кине да потврди свој све већи међународни утицај, и да допринесе међународној економској архитектури. Кина показује изразиту вољу у преузимању све веће одговорности у међународном економском управљању, јер тежи да има важнију улогу када је реч о преобликовању глобалног економског система. Трећи аргумент јесте развој инфраструктуре као кључни елемент иницијативе "Појас и Пут", иако обухвата и дијалоге о политици, инфраструктурна повезивања, неометану трговину, финансијску подршку и размену људи. Добра и развијена инфраструктура игра фундаменталну улогу када је реч о регионалном развоју. Стога Кина организује разне пројекте који имају за циљ повезивање разних подрегија. Стога Кина улаже у железнице, нафтоводе, гасоводе, телекомуникацију и електричне везе. (Huang, 2016) Боља транспортна инфраструктура омогућава регионима да буду добро повезани, што заузврат доводи до већих привредних активности. Бољи путеви чине предузећа профитабилнијим и приближавају их новим тржиштима. (Lu et al., 2018) Четврти аргумент јесте да ова иницијатива пружа пружа могућност креирања новог економског стуба развоја Кине. (Huang, 2016)

Различита су тумачења када говоримо о овој иницијативи. За Кину, она је главни извор финансирања пројекта и креатор ове идеје, док државе ЦА сматрају да је средиште пројекта сама Централна Азија, и да без њиховог учешћа ова иницијатива не би ни постојала. Ипак, ове земље у исто време

верују да пројекат обезбеђује нова радна места, трансфер разних технологија, као и многе друге могућности, за разлику од обичне кинеске трговине. Кинеска иницијатива "Појас и пут" додатно мотивише земље у централноазијском региону, тако што Кина улаже у изградњу, путева, железница, као и у инфраструктуре, пре свега када је реч о енергетским ресурсима. (Нох, 2019) Нови путеви и боља инфраструктура омогућују друштвени и економски развој. Бољи путеви и инфраструктура омогућавају лакши превоз људи, робе, смањују се производни трошкови, итд. (Ascensao et al., 2018)

Иницијатива "Појас и Пут" имала је бројне пројекте у којима су биле укључене земље Централне Азије. Неки од њих су:

- Споразум о изградњи Линеје Д гасовода између Централне Азије и Кине, где би се испоручивао гас из Туркменистана, преко Узбекистана, Таџикистана и Киргистана у Кину
- Инвестирање Кине у железнички пројекат Авганистан-Кина-Киргистан-Таџикистан-Иран
- Кина је до 2017. године успела да стекне 50% удела у сваком од три централноазијска нафтовода Казахстана, Туркменистана и Узбекистана, итд. (Нох, 2019)

Постоје три главна захтева ове иницијативе када говоримо о пројектима, а које се тичу земаља ЦА. У првом се подразумева да се сви претходни пројекти, односно пројекти који су настали пре ове иницијативе, и који се тичу увоза гаса и нафте из ЦА у Кину, морају да потпадну под иницијативу Појас и пут. Разлог за овај захтев јесте то што је постојао велики број енергетских споразума између Кине и ЦА земаља. У другом се наглашава да пројекти везани за инфраструктуру нису покушај развојног менторства од стране Кине, односно наметање кинеског начина рада, већ да ови објекти треба да понуде модел развоја и пословања, односно win-win комбинацију. У трећем, Кинески инфраструктурни пројекти се често тумаче као покушај Кине да ојача национални развојни интерес. Због тога кинеска влада има за циљ да обезбеди да инфраструктурни развој не служи само кинеским произвођачима и потрошачима, него и колегама из ЦА. Главне притужбе партнера из ЦА јесу те да кинеске корпорације укључене у пројекте развоја инфраструктуре најчешће доводе своју радну снагу, иако су потребне вештине биле доступне у земљама ЦА. (Dadabaev, 2018b)

Намера ове иницијативе јесте управо да промовише регионални економски развој, тако што ће она омогућити узајамну сарадњу, из које ће проистећи обострана корист и заједнички просперитет. Ова иницијатива, када је реч о ЦА, има такође за циљ да повећа поверење, да се ојача комуникација и пријатељство међу људима земаља у централноазијском региону и Кине, како би се остварила што боља пре свега економска сарадња.

Принципи за повећање поверења које Кина користи су:

- Отвореност и сарадња
- Хармонија и инклузивност
- Тржишне операције и
- Обострана корист и win-win ситуација за све земље региона, не само Кину (Huang, 2016, str.318)

Казахстан, као највећа држава, и као држава са најнапреднијом економијом у региону, игра кључну улогу у имплементацији иницијативе Појас и Пут. Сам казахстански председник промовисао је овај пројекат, као пројекат који је имао за циљ развој логистике, транспортних мрежа, становања, образовања, као и развој индустријског и енергетског сектора. Казахстан ипак није једини који је позитивно реаговао на овај кинески пројекат. И политичке елите осталих ЦА земаља показале су ентузијазам, а посебно Таџикистан и Киргистан. Јавност у овим земљама остаје суздржана када је реч о пројекту. Повремено је долазило чак и до протеста у Киргистану, Таџикистану, али и у Казахстану 2016. године. Међутим Кина је одлучна у својој намери да преко ове иницијативе прошири свој ангажман на тржишта у ЦА, и поред разних потешкоћа. Дипломатија тврде инфраструктуре постигла је успех у свих пет земаља, јер је ближа схватању локалне власти у овим земљама од стратегије меке инфраструктуре. Кинески приступ у централноазијском региону нуди многа практична решења. (Bolonina, 2019)

Дакле како је за Кину ова иницијатива представљала пун поготак, за земље Централне Азије, ова иницијатива има и предности и мане. Предност овог пројекта јесте то да је он у складу са интересима земаља Централне Азије, док се као мана сматра то што кинеска економска експанзија доводи до слабијег развоја односа између земаља ЦА, због чега њихове економије доста заостају за кинеском.

6. КИНЕСКО-РУСКИ ОДНОСИ У ЦЕНТРАЛНОЈ АЗИЈИ (ПАРТНЕРСТВО ИЛИ РИВАЛИТЕТ?)

Односи Кине и Русије представљају једну дугу и сложену историју, коју краси амбиција обе земље да се у свету сматрају кључним глобалним геополитичким актерима. Након периода напетости и пријатељства у време Совјетског доба, када су се ове две комунистичке државе често сукобиле, како би пронашле заједнички језик, пост-Совјетско доба представљао је период развоја и јачања њихових сложених односа. (Henderson & Mitrova, 2016) Иако је стратешко партнерство у периоду после Хладног рата између њих било и даље ограничено, многи теоретичари сматрају да су и једна и друга земља имале готово исте ставове када су у питању многа стратешка питања. Обе су изразиле забринутост управо према САД. Године 1996. сложиле су се да НАТО треба распустити а не проширити, обе земље такође најоштрије су осудиле бомбардовање Србије управо од стране НАТО-а. Поред истог става који су делили према САД, Русија и Кина заговарали су сличне ставове када је реч о борби против тероризма, смањењу ширења оружја за масовно уништење. И једна и друга земља су се противиле рату у Ираку. Кина је јавно подржала руско управљање Чеченијом, док је Русија подржала став Пекинга када је реч о Тајвану и кинеске напоре да се потисну сепаратистички покрети из покрајне Синђан и Тибета. (Carlson, 2007)

Као три главна спољна фактора, која су највише утицала на стварање стратешког партнерста након Хладног рата била су:

- Ширење НАТО-а према истоку
- Јачање Америчко-Јапанског безбедносног савеза и
- Осећај слабости, коју су приметили и једна и друга земља у униполарном свету (Tang, 2000, str. 361)

У периоду након распада Совјетског Савеза, ове две земље започињу постепено да раде на побољшању међусобних односа, и у том периоду почињу се посматрати као стратешки партнери. Међутим неки су били скептични када је реч о одрживости оваквог партнерства, јер су сматрали да ће често долазити до сукобљених интереса на дужи временски период. Многи тврде да је конкуренција између ове две земље неизбежна.

Разлог за скептичност јесте тај што је Русија у том тренутку настојала да одржи свој утицај у свету, док је Кина настојала да прошири свој утицај, преко своје брзо растуће економије, и да тако добије статус суперсиле. Москва се посебно плашила да ће овако брзо растућа економија Кине, довести до огромне економске дистанце између ове две земље, што би приморало Русију да игра подређену улогу према Кини. (Aris, 2008)

Природа кинеско-руских односа била је предмет како глобале расправе, тако и расправе на регионалном нивоу. Претходних деценија, њихови односи кретали су се између сарадње и неслоге. Њихови односи, разликовали су се од региона до региона, односно у зависности од интереса које имају за одређени регион. (Kim & Blank, 2013) Често је долазило до преклапања интереса између Пекинга и Москве, поготово када је реч о централноазијском региону, јер су обе ове земље имале заједничке интересе. Интересе у ЦА настојали су да остваре тако што ће осигурати безбедност и стабилност у региону, тако што ће успоставити мултиполарни светски поредак, који би окончао глобалну надмоћ САД, и тако што ће успоставити добро уређен економски систем, чиме би Русија постала важан извозник ресурса и енергије за Кину, а Кина важан инвеститор и добављач робе широке потрошње. Многи политиколози сматрају да су ова преклапања позитивно утицала на њихову сарадњу. (Fels, 2018) Док постоје и они који сматрају да се Кина и Русија такмиче у Централној Азији, тако што Кина покушава да успостави доминацију у региону, док Русија настоји да одржи свој утицај. (Sahai, 2019)

Када говоримо о региону ЦА, ове две земље имају веома сличне приоритете. И једна и друга деле границе са централноазијским регионом, те су због тога веома заинтересоване за његову стабилност. Тероризам у централноазијском региону представља бригу и за Москву и Пекинг. Стога додатне напоре улажу у његово супротстављање. Обе су чак и подржале напоре САД да се свргну талибани у Авганистану. Обе земље за циљ су имале да потисну утицај САД из региона. (Bellacqua, 2010) Иако су се средином деведесетих година XX. века и Кина и Русија налазиле у подређеном положају у односу на САД, оне су регион Централне Азије посматрале као простор који је од великог значаја за њихову националну безбедност. Покушај САД да дугорочно свој утицај задржи у централноазијском региону, налетео је на препреку у виду два изазивача, као две регионалне силе у том тренутку, које су настојале међусобном сарадњом да сузбију западни утицај. (N. Proroković, 2018) Вредни помена су свакако и енегретски извори, који су од пресудног значаја за економију

ове две земље, стога и Кина и Русија настоје да улажу у изградњу значајних налазишта нафте и гаса у региону ЦА, пре свега Казахстану и Туркменистану. Међутим енергетски извори сматрају се елементом који највише раздваја руско-кinesке односе у ЦА. (Bellacqua, 2010) Све већа потражња за енергијом, због све већег економског раста, покренула је јачање везе Кине са Централном Азијом, као и до све веће интеракције са Русијом у оквиру региона. С обзиром да централноазијски регион за Русију представља "блиско иностранство", односно регион у којем је кроз историју доминирао руски утицај, Русија улагање Кине у сектор нафте и гаса види као оспоравање дугогодишње доминације у енергетској арени. (Freeman, 2017) Дакле иако су имали сличне стратешке циљеве, они нису ипак резултирали само сарадњом, већ и појавом конкуренције између ове две земље.

Русија је била сумњичава према кинеском интересу за развој мултилатералне економске сарадње у ЦА, јер сматра да је боље фокусирати се на безбедносну сарадњу преко ШОС-а, а економску сарадњу остварити преко билатералних или неких других организација. Русија иако као чланица подржава Шангајску организацију за сарадњу, о којој ће посебно бити реч, јасно приоритет даје развоју Организације уговора о колективној безбедности. (Wishnick, 2009)

Кинеско-руске односе у ЦА можемо распоредити у неколико фаза. Прва фаза се односи на период од 1992. до 2000. године, који подразумева растући амерички утицај у региону. Раст Америчког утицаја у региону ЦА, заправо су били подстицај Москви и Пекингу за сарадњу. Као заједничка претња појављују се и исламски сепаратистички покрети, дакле они нису представљали претњу само земљама централноазијског региона, већ и претњу Кини и Русији. И једна и друга земља опрезни су били када је у питању ЦА, где су на самом почетку стављали нагласак искључиво на очување мира и безбедности. Друга фаза односи се на период од 2001. до 2004. године, када долази до Америчке превласти у региону. У овом периоду евидентно је било велико присуство НАТО-а. Након 11. септембра 2001. године, Русија и Кина не да нису успеле да се супротставе америчкој превласти, већ су и у одређеној мери толерисале америчко војно присуство у региону. У овом периоду обе земље повећавају економске активности са земљама ЦА, док се њихова међусобна сарадња смањила у односу на претходни период. Кинеско-централноазијски трговински и економски односи у овом периоду доживели су процват, док је и Русија повећала свој утицај потписивањем разних уговора о снабдевању гаса са

овим земљама. Трећа фаза односи се на период од 2005. до 2008. године, када почиње да опада утицај Запада. У овом периоду долази опет до јаче стратешке сарадње између Кине и Русије. Обе користе ШОС као организацију помоћу које би појачали стратешки утицај у ЦА. Руско-кинески гранични спорови о којима се преговарало око 40 година напоскон су били решени. Четврта фаза односи се на период од 2009. године, па све до данас, период у којем се по некима јавља ривалство између ове две земље. У овом периоду поново долази до јачања исламског екстремизма, и почињу да се појављују нови "играчи", заинтересовани за централноазијски регион. (Kim & Blank, 2013) Дакле можемо закључити да су односи ове две земље када је реч о централноазијском региону из године у годину варирали. Бројни фактори, као на пример, присуство Америке, појава нових безбедносних претњи, били су разлог добрих односа, док је покушај да се контролишу природна богатства, био разлог њихових затегнутих односа.

Многи аналитичари управо тврде да Кина полако али сигурно усмерава ЦА према Пекингу, удаљавајући је од других великих сила, као што су САД и Русија. Велико ангажовање Кине у овом периоду, када је реч о енергетском сектору у централноазијском региону, Русија доживљава више као конкуренцију него као сарадњу. Кинеска моћ је толико порасла у периоду од 2009. године, да је Русија била приморана да прихвати кинеска улагања у регион. Немогућност Русије да улаже исто колико и Кина, довела је до анксиозности Москве. (Kim & Blank, 2013) Те 2009. године, први пут је кинеска нето трговина са регионом ЦА премашила руску нето трговину. По многим аналитичарима овај регион је полако постајао "скоро па лабораторија за спољну политику Кине". (Kim & Indeo, 2013, str. 277) Кинески примат на централноазијском тржишту гаса, био је за Русију велики ударац, који је са собом носио дугорочне последице. Русија је тако постала тек трећи по величини увозник туркменистанског гаса у 2010. години, док се годину пре тога налазила на првом месту. Појава Талибана и реконструкција исламског покрета Узбекистана (ИМУ), у овом периоду, довела је до међуетничких сукоба киргистанаца и етничких узбекистанаца, затим до повећаних оружаних напада. А све то довело је до нестабилности у региону. Оваква ситуација, заједно са све јачим утицајем Кине у ЦА, били само неки од фактора који су нагнали Русију да се за тренутак поново окрене Америци. Русија је дала зелено светло за присуство америчких база у Узбекистану и Киргистану, иако су америчке снаге из Узбекистана 2005. године биле протеране. Од 2011. године, Русија

како би избегла што већу зависност од Кине, залагала се за развој регионалне интеграције. За Русију, то је био развој Организације уговора о колективној безбедности, док је за Кину то био развој Шангајске организације за сарадњу. (Kim & Indeo, 2013)

Године 2013. Русија се полако повлачи из сукоба са Кином, јер је схватила да је Кина тренутно и да ће у будућности бити највећи страни "играч" у Централној Азији, јер никако није успела на економском плану да се такмичи са њом. Кинески председник Си Ђинпинг, препознао је сумњу Русије када је реч о кинеском јачању у централноазијском региону, стога је великодушно понудио да се транс-сибирска железница надовеже на кинески Пут Свице. Путин је ову понуду са одушевљењем поздравио. Међутим овај пројекат, иако је имао за Русију велики потенцијал, није се остварио, управо због инвазије Русије на Украјну, као и западних санкција према Русији, које су довеле до рушења цене енергије. Многи политиколози сматрају да све ово приказује победу Кине над Русијом, односно неспособност Русије да се такмичи са Кином. Русија се тренутно сматра млађим братом Кине у региону ЦА. Многи тумаче да су управо руска неспремност и неуспех у реформи то што је довело до овакве ситуације. (Arnanz et al., 2015)

Када говоримо о односу Кине и Русије у оквиру енергетског сектора у региону ЦА, поменули смо да су обострани интереси за енергетско снабдевање доста закомпликовали њихове међусобне односе. Међутим, и једна и друга земља, настојале су да се унапреди идеја за што виши степен енергетске сарадње између њих и земаља ЦА.

Идеја је била да се у оквиру Шангајске организације за сарадњу формира енергетски сектор, који би за циљ имао да се ускладе енергетске стратегије Русије, Кине и земаља ЦА. Многи су ову идеју оспоравали, јер су сматрали да ШОС није идеалан за енергетске дијалоге, управо због чињенице да Туркенистан као највећи произвођач гаса у ЦА, није његова чланица. Многи сматрају да и ако би се којим случајем Туркменистан прикључио овој организацији, различити енергетски планови међу земљама чланица, учинили би енергетску сарадњу проблематичном. Кина својим улагањима у енергетску инфраструктуру, показује да има предност у односу на Русију. Кина се сматра главним потрошачем енергије, док су Русија као и земље ЦА велики произвођачи енергије. Дакле док Русија производњу гаса из Централне Азије посматра као извор искључиво за спољна тржишта, Кина ове изворе посматра као виталну компоненту кинеског економског раста и просперитета. Упркос различитим енергетским интересима, ни

једна ни друга не улазе у сукоб око централноазијских енергетских ресурса. Штавише, многе руске и кинеске компаније веома добро сарађују. На пример, Лукоил и кинеска национална нафтна корпорација били су укључени у развој нафтних бушотина у Казахстану и налазишта гаса у Узбекистану. Као једино проблематично подручје за енергетске интересе у региону, сматра се Туркменистан, као главни произвођач гаса у ЦА, а уједно и најважнији извор гаса и за Кину и за Русију. Иако је и за једну и за другу земљу представљао проблем, када је реч о међусобној енергетској сарадњи у овој земљи, ни у једном тренутку није дошло до сукоба између Пекинга и Москве, плус се сматра мало вероватним да ће икада и доћи, управо због чињенице да се ове две земље традиционално ослањају на различита гасна поља у Туркменистану, односно не преклапају им се интереси када је у питању ова земља. (Midkhatovich Yeniskeyeff, 2011)

Поред енергије, као још један значајан елемент који се везује за односе ове две земље јесте управо Економски појас Пута свиле, као и Евроазијска економска унија. Економски појас Пута свиле сматра се веома важном стратешком идејом нове кинеске економске политике. Овај појас покрива веома широко подручје, од Кине на истоку до Ирана на западу, и од Индије на југу па све до источне Европе на северу, покривајући успут Источну Азију, Централну Азију, Западну Азију и Јужну Азију. Као једно од најважнијих места у Економском појасу Пута свиле, било да се посматра са политичког или географског гледишта, јесте управо Централна Азија. (Huasheng, 2015)

Основна сврха Економског појаса Пута свиле, јесте остварење веза са земљама кроз које пролази овај пут. У ове везе пре свега спадају:

- Политичка комуникација
- Путне везе
- Неометана трговина
- Проток валуте и
- Међуљудске везе и комуникација (Huasheng, 2015, str. 116)

Као што је и Економском појасу Пута свиле Централна Азија геополитичко средиште, тако је и Евроазијској економској унији овај регион такође центар геополитичких дешавања. Интеграција република бившег Совјетског Савеза од почетка је био дуготрајан циљ Русије. Циљ ове уније која је настала 2000. године, јесте да се продуби економска и културна интеграција бивших Совјетских земаља. Чланице ове организације јесу, Русија, Казахстан, Белорусија, Киргистан и Таџикистан.

Овим земљама се 2006. године придружио Узбекистан, али их је две године касније поново напустио. Статус држава посматрача додељен је Украјни, Молдавији и Јерменији. Иако и економски појас Пута свиле и Евоазијска економска унија имају сличну сврху када је реч о ЦА, и Кина и Русија једна на другу гледају као на стратешког партнера, јер је за Кину пријатељска сарадња основа кинеске политике према Русији. Овакво присуство и Економског појаса Пута свиле и Евроазијске економске уније, нема дакле за последицу нарушавања сарадње између ове две земље. Штавише многи сматрају да заједничко присуство различитих и сукобљених ствари на једно месту не само да није могуће, него је понекад и неопходано. (Huasheng, 2015)

6.1. Шангајска организација за сарадњу

Често поменути у претходним лекцијама, Шангајска организација за сарадњу (ШОС) представља најзначајнији инструмент када је реч о међусобној сарадњи Кине и Русије у централноазијском региону. Како би се успоставила равнотежа снага у односу на САД у централноазијском региону, Кина и Русија 1996. године, окупиле су Казахстан, Киргистан и Тацикистан, с циљем да се формира Шангајска петорка. (Proroković, 2018) Још један разлог за формирање ове организације, јесте иницијатива Кине да се реше гранични спорови са суседима из Централне Азије. Кина је сматрала да је у том тренутку нужно ангажовање Русије у ову организацију, јер би се тиме олакшали преговори са земљама ЦА. Овај потез Кине био је пун погодак, јер је учешће Русије управо и ублажило забринутости земаља ЦА, када је реч о кинеском наглom интересовању за централноазијски регион. (Troitskiy et al., 2007) Можемо рећи да је циљ организације пре свега био да се побољшају односи Кине и Русије са земљама ЦА, али и међусобни однос ове две земље. Бољи односи на почетку су се пре свега односили на безбедносну сарадњу, тако што би се смањило број оружаних снага у пограничним подручјима, и тако што би се кроз бољу комуникацију и интеракцију створило веће поверење.

Ова организација 2001. године на самиту у Шангају, прераста у Шангајску организацију за сарадњу. (Proroković, 2018) Она заслужује посебну пажњу, с обзиром да је реч о организацији која у своје редове убраја две нуклеарне

силе, које су уједно и сталне чланице Савета безбедности, то се пре свега односи на Кину и Русију, као и земље чији се енергетски извори сматрају кључним инструментом у геополитичком надметању, овде се мисли на Казахстан, Таџикистан, Киргистан и Узбекистан. (Mladenović i Kilibarda, 2011)) Ове четири земље, омогућиле су региону ЦА да постане веза, односно спона за мултилатерално партнерство између Русије и Кине.

Главни задаци ове организације јесу:

- Очување стабилности и безбедности на простору који захвата државе чланице
- Борба против теторизма, екстремизма, сепаратизма, промета опојних дрога на територији ових земаља
- Развој, економске и енергетске сарадње међу чланицама и
- Развој научне и културне сарадње међу земљама чланицама (Mladenović i Kilibarda, 2011, str. 25)

Када говоримо о билатералним односима Кине и Русије, Централна Азија постаје један од важнијих фактора њихове сарадње, док је у условима регионалне и међународне сарадње Шангајска организација за сарадњу веома значајан играч у руско-кинеским односима. (Swanstrom, 2014) Дакле управо ти побољшани билатерални односи, који су значајно одмакли од периода распада Совјетског Савеза, допринели су да се донесе одлука од стране Москве и Пекинга, да се створи ова регионална организација. У исто време, ШОС, као значајан инструмент руско-кинеског приближавања, допринела је да се одржи еволуција њихових билатералних односа. (Aris, 2008)

Многи аналитичари сматрају да Кина и Русија из другачијег угла посматрају ШОС. Русија иако пристаје на стварање ШОС-а, преферирала је превасходно развој других регионалних организација, пре свега ОДКБ-а. Русија је сматрала да ће јој ШОС омогућити праћење развоја Кине у ЦА. (Swanstrom, 2014) Иако Русија као ко-лидер успева да одржи престиж и има снажан утицај у овој организацији. Разлог је то што је и Кина свесна да руска изолованост унутар ШОС-а, може довести до великог губитка сопственог легитимитета и може пасти у очима мањих чланица ЦА. Дакле и Кина има интерес да промовише Русију, и њену улогу. Ова организација за Русију нема само једну сврху. Дакле њено оснивање најавило је почетак све већег зближавања Кине и Русије, не само у финансијском смислу, већ и у стратешком. Сматра се да су од оснивања ове организације, њихови односи из године у годину све бољи. Казахстански аналитичар Закир

Цхотаев, сматрао је да је за Русију ШОС веома значајан, јер омогућава Москви да контролише и ограничи активности Пекинга у ЦА. Дакле можемо рећи да Русија има улогу двоструког агента (Troitskiy et al., 2007)

За Кину Шангајска организација за сарадњу представљала је инструмент мултилатералне сарадње за стварање антиамеричког система у Азији, чију ће главну улогу преузети управо Кина. ШОС је сматрана као организација која ће представљати кинеску визију будућег света, у којем би америчка моћ и њен позив на демократизацију били не само ограничени на минимум, него и потпуно искључени из овог новог света, а пре свега из централноазијског региона. Дакле ШОС представља супротност америчко-азијском систему савезништва. Кинеска политика према ЦА, која се пре свега базирала на развоју ШОС-а, представља процес којим Кина намерава да изгради просперитетно суседство под својим окриљем, а затим да свој економски развој заштити од унутрашњих и страних претњи. (Arnanz et al., 2015) Кина ШОС види као јединствен инструмент, помоћу којег би остварила своје интересе у ЦА, као и ван њега. Шангајска организација за сарадњу умногоме је допринела томе да Кина изгради веома добре односе са земљама ЦА, али и да се смање могуће тензије између Кине и Русије, у оквиру региона ЦА. Иако се безбедност централноазијског региона сматра веома важним сегментом њене спољне политике, поседовање енергетских ресурса је од пресудне важности за Кину. За разлику од ранијих година када је на регион гледала само као на регион у којем преовлађују безбедносне бриге и претње, данас Кина централноазијски регион посматра пре свега из угла економског сектора, односно у погледу нафте и гаса, који су неопходни како би се кинеска економија наставила развијати. Због овога Кина велики значај придаје управо енергетској сарадњи у оквиру ШОС-а. Многи су скептични у процени колико заправо ШОС доприноси кинеским енергетским интересима, јер су сви енергетски послови између Кине и ЦА темељно засновани на билатералним основама, и ни један није уграђен у оквир ШОС-а. Ипак, Кина сматра да ШОС има позитиван утицај у енергетском сектору, јер промовише енергетску сарадњу и побољшава однос Кине са земљама ЦА. (Huasheng, 2013) Дакле ова организација омогућила је и Кини и Русији да изграде боље односе са земљама ЦА, док је у исто време донекле успела да смањи тензије између њих две.

Можемо речи да су као две најдоминантне чланице ове организације, Русија и Кина у великој мери настојале да утичу на дешавања у Централној Азији. Дакле ове две земље су преко Шангајске организације за

сарадњу желеле да се што је више могуће безбедносно, економски и енергетски ангажују у централноазијски регион, како би повећали сопствени утицај у њему.

Када говоримо о безбедносном аспекту, највећи безбедносни проблем у региону јесте више пута поменути тероризам. ШОС овај проблем сматра високо приоритетним од самог настанка. Како је Кина забринута због екстремизма у аутономној покрајни Синџан, тако је и Русија забринута због проблема са чеченским тероризмом. Не треба запоставити ни земље ЦА, које су такође озбиљних проблема имале са појавом разних екстремистичких група. Исламски покрет Узбекистана, представљао је велику безбедносну претњу за Узбекистан. Таџикистан се такође годинама борио са исламистичким групама. Од самог почетка, ова организација сматра да је главни извозник верског тероризма и екстремизма у регион ЦА управо Авганистан. Шангајска организација за сарадњу је на иницијативу Кине и Русије својим уступцима показала да је заправо реч о регионалној организацији, која за циљ има заједничко супротстављање тероризму. У ту сврху, унутар организације, формирана је регионална антитерористичка структура, која се налази у Ташкенту, Узбекистану. Сматра се да је ова институција, помогла да се спречи око 250. терористичких напада на државе чланице ШОС-а, иако ради са ограниченим капацитетима. Поред тероризма ШОС, ради такође на отклањању нетрадиционалних претњи, као што су кријумчарење дроге, наркотика и људи, тако што успоставља Контакт групу са Авганистаном, јер сматра да је Авганистан главни извор таквих претњи. Ова организација такође, пре свега Кина и Русија, сваке године организују разне вежбе борбе против трговине дрогом, како би омогућили земљама ЦА да превазиђу овај проблем. (Ahmad, 2008) Прва безбедносна вежба у оквиру ШОС-а одржана је 2003. године у Казахстану и Кини, где је руско учешће било сведено на свега једну трупу. Две године касније, Русија и Кина организују вежбу "Мировни задатак 2005", на кинеском полуострву Шандонг у Жутом мору. Ова вежба иако се заснивала на билатералној основи ове две земље, Кина и Русија позивале су се на ШОС. Ову вежбу многи су посматрали као сигнал за већу амбицију ове организације, тачније Кине и Русије, према безбедносној политици. (Troitskiy et al., 2007)

Када говоримо о економском аспекту, многи научници и званичници са запада сматрају да је безбедносни аспект ШОС-а у суштини био претеран, и да се организација пре свега појавила као антизападни блок у ЦА, предвођен Кином и Русијом. Они су сматрали да су Кина и Русија за циљ

имале да управо преко ове организације покушају да искористе економски, тачније енергетски потенцијал држава чланица ЦА. Кина у много већој мери него Русија, тако што би промовисали њихов економски развој и трговину, и тако што би омогућили развијање комуникационих веза. У ову сврху ШОС, преузима неколико иницијатива. Већ у првој години, потписан је Меморандум о регионалној економској сарадњи, који је нагласио потребу стварања што повољнијих услова за економску сарадњу међу чланицама, тако што ће се смањити путне тарифе и и уложити у развој многих коридора. У оквиру ове организације потписани су и многи споразуми у виду стварања зоне слободне трговине међу чланицама, потписани су и многи програми који су обезбедили слободан проток робе, капитала и услуга међу државама чланицама. (Ahmad, 2008) Кина је управо та која се највише залаже за промоцију економске и енергетске сарадње са својим суседима из Централне Азије, због великог тржишног потенцијала који регион има за кинеску робу, као и због очувања сигурног снабдевања енергијом из ЦА. Русија са друге стране, иако подржава, нема много разлога за економску сарадњу у оквиру ШОС-а. Русија сматра да би јачање економске сарадње у оквиру ШОС-а, Кини дало много више могућности да прошири свој утицај у региону, пре свега због огромне економске предности у снази. (Song, 2014)

Када је реч о енергетској сарадњи, Самит у Бишкеку 2007. године, за циљ је имао не само да се побољша регионална безбедност, већ и енергетска сарадња међу земљама чланицама. На овом Самиту, председник Русије Владимир Путин и председник Казахстана Нурсултан Назарбаев, иницирали су да се прошири енергетска сарадња међу земљама чланицама. На овом самиту, предложено је стварање "Енергетског клуба", који би служио као магацин за целокупно Азијско енергетско тржиште. Кина је такође подржала идеју да се појача енергетска сарадња међу земљама чланицама, тако што је отпочела процес развоја природног гаса и нафте у централноазијском региону. Кинеска национална нафтна компанија и кинеска енергетска компанија, сматрају се веома важним инвестиционим организацијама, које су стекле права на развој нафтних поља у региону ЦА. Као битан састанак премијера ШОС-а, када је реч о Кини и Русији, десио се 2009. године, где је постигнут договор о снабдевању гасом између ове две земље. Руска енергетска компанија Газпром, потписала је уговор о снабдевању закопаног гаса на Далеки исток и Источни Сибир, све до Кине. Поред овог, ове две земље потписале су споразум, у којем Кина треба да понуди Русији капитал у облику зајма,

који је био намењен развоју путева за снабдевање нафтом и гасом, који ће се производити у Источном Сибиру. (Yun & Park, 2012) Највећа, односно најчешћа енергетска сарадња у оквиру ШОС-а, јесте сарадња између Кине, Русије и Казахстана. Иницијатива Xian, проглашена 2011. године, од стране ове три земље, створила је могућност за трилатералну интеракцију унутар организације, јер је мрежа цевовода која повезује Кину, Русију и ЦА, пружила полазну основу за формирање енергетског тржишта ШОС-а. У овој интеракцији између ове три земље, Русија и Казахстан су те које извозе нафту и гас, док је Кина та која троши ове ресурсе. Кина због свог све већег економског раста, настоји да прошири своју енергетску сарадњу са Русијом и ЦА, пре свега Казахстаном. Оваква проширена енергетска сарадња, односно тежња Кине да постане привилегован партнер са овим земљама, сматра се кинеском новом геополитичком стратегијом, када је реч о Евроазији. (А. Movkebaeva, 2014)

7. ЗАКЉУЧАК

Из приложеног у раду можемо утврдити да је централноазијски регион још од давнина био значајан за многе велике спољне актере. Још у периоду античког доба, као и у доба великих царстава, многи су настојали да контролишу регион ЦА, управо због његовог значаја. Тај значај од давнина се огледао у географској позицији коју регион има у свету. Огроман неприступачан терен и немогућност приласка са мора, био је веома значајан фактор у случају одбране од разних напада. Веома значајна географска позиција у свету, пре свега када је реч о трговини, омогућила је региону да постане веома значајна веза, која има могућност повезивања Азијског континента, пре свега Кине са Европом. Овај простор се дакле још у прошлости сматрао веома битном копненом везом ова два континента. Значај региона огледао се и у поседовању огромног природног богатства. Управо су ова веза и поседовање природних енергетских извора била два главна фактора, због којих су велике силе настојале да контролишу централноазијски регион. За време владавине Совјетског Савеза, иако су били свесни значаја који регион носи са собом, многи нису ни покушавали да успоставе доминацију над њим, управо због моћи коју је у том тренутку у сојим рукама имао Совјетски Савез. Међутим

распад Совјетског Савеза, поред тога што је променио познату слику света, учинио је да се регион ЦА представи свету у сасвим другачијем издању. Овај немилу догађај допринео је појави све већег интересовања нових геополитичких играча. Период након распада СССР-а сматра се кључним када говоримо о спољној политици Кине, Русије и Америке према централноазијском региону. Иако су земље Централне Азије, које су распадом СССР-а постале независне државе биле углавном непознате остатку света, ове три велике моћи и те како су знале са чиме ове земље располажу. Навикнуте на совјетски режим, земље Централне Азије нису биле спремне, односно у стању да саме искористе предности које им је регион понудио. Природни ресурси, пре свега нафта и гас представљали су кључни фактор када је реч о контролисању региона. С обзиром да је настанак нових држава са собом довео и нове проблеме, традиционалне и нетрадиционалне, Русија и Кина као комшије са земљама централноазијског региона нису могле да остану имућне на њих. Обе земље биле су става да је нужно решити све безбедносне препреке у региону и осигурати стабилност, јер и једна и друга сматрале да је контрола региона ЦА од кључног значаја за превагу на светској сцени. Како би остварили пријатељске односе са земљама ЦА, ове земље морале су да учине све што је у њиховој моћи да се колико толико искорене безбедносни проблеми у региону. Ти проблеми били су пре свега, појава тероризма, екстремизма, сепаратизма, све веће ширење радикалног ислама од стране талибана из Авганистана, повећана трговина дрогом, људима, оружјем. Ови проблеми лако су могли негативно да се одразе на националне интересе ове две земље. Дакле управо су ови новонастали, како традиционални тако и нетрадиционални проблеми, покушај да се што више искористе природни ресурси ових земаља зарад сопственог просперитета, као и намера да се смањи амерички утицај, то што је привукло Русију и Кину да повећају што је више могуће свој утицај у региону. Иако су ове две земље имале веома сличне циљеве за регион ЦА, из рада можемо закључити да су њихови примарни циљеви били ипак другачији. Русија која је на регион ЦА гледала као на своје двориште, као примаран циљ имала је да осигура стабилност и безбедност у региону, како би повратила утицај који је некад имала за време Совјетског Савеза. Сматра се да је тако нешто веома тешко изводљиво, чак и немогуће, управо због огромног утицаја који Кина има у региону. Међутим Русија се није тако лако одрицала могућности да искористи економске интересе региона. Она је најпре извозила огромну количину нафте и гаса, коју је затим слала на светска тржишта. Огроман економски раст Кине највише је

заслужан за њихово интересовање за централноазијски регион. Интерес Кине, за разлику од Русије претежно је економске природе. Увоз нафте и гаса из земаља ЦА, Кина је сматрала пресудим за економски раст. Спољна политика Кине према региону, која није била ни мало агресивна, учинила је Кину најбитнијим геополитичким играчем у региону ЦА. Када кажемо ни мало агресивна, мисли се пре свега на добро осмишљен план Кине да на почетку оствари пријатељске односе са земљама ЦА, а да потом свој циљ усмери на остваривање сопствених интереса. Када је реч о међусобном односу ове две земље за регион ЦА, њихов однос је веома релативна ствар. Они се у једном тренутку могу сматрати веома добрим стретешким партнерима, а у другом као два љута ривала. И једна и друга земља слажу се у томе да је за просперитет обе веома важно да се одржи стабилност у региону ЦА. Такође као заједнички циљ имају да се што је више могуће уклони или у потпуности елиминише амерички утицај у региону. Како би отвориле овај циљ, обе земље, али на иницијативу првенствено Кине формирале су Шангајску организацију за сарадњу. Ипак у раду можемо видети да Русија иако је подржала формирање ове организације, првенствено је иницирала развој Организације уговора о колективној безбедности, из простог разлога јер је сматрала да ће ШОС у многоме помоћи искључиво Кини да ојача сопствени, и овако огроман утицај у региону. Дакле Русија је овде играла двоструку улогу, јер је за њу Шангајска организација за сарадњу служила као организација за посматрање кинеске политике према региону ЦА. Како Русија за разлику од Кине има већих проблема са безбедносним претњама у овом региону, стога је за њу решавање ових проблема од пресудне важности. Кина која је углавном, не у потпуности, успела да реши своје безбедносне проблеме, фокус ставља на економске интересе за регион ЦА. Због овога се често ломе копља ових двеју земаља, и често долази до неслагања, а понекад и до затегнутих односа, управо због различитих примарних циљева. Ипак свесна огромног утицаја који има у региону, али и у свету, Русија је у овом тренутку приморана да се повинује кинеском утицају и да са њом, како билатерално тако и мултилатерално сарађује. Дакле централноазијски регион и зближава ове две земље, у исто време представља и препреку која спречава јачање њихове сарадње.

8. ЛИТЕРАТУРА

- Ahmad, I. (2018). Shanghai Cooperation Organization: China, Russia, and Regionalism in Central Asia. In: H. Loewen, & A. Zorob (Eds.) *Initiatives of Regional Integration in Asia in Comparative Perspective* (str. 119-135). Netherland: Springer Netherlands. DOI: [10.1007/978-94-024-1211-6_6](https://doi.org/10.1007/978-94-024-1211-6_6)
- Akiner, S. (2003). The Politicisation of Islam in Postsoviet Central Asia. *Religion, State & Society*, 31(2), 97-122. DOI: 10.1080/0963749032000074880
- Allison, R. (2004). Strategic reassertion in Russia's Central Asia policy. *International Affairs*, 80(2), 277-293. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2004.00383.x>
- Allouche, J. (2014). The governance of Central Asian waters: national interests versus regional cooperation. *Disarmament forum*, 4(1), 45-55.
- Amineh, P. M. (2007). The Greater Middle East in Global Politics: Social Science Perspectives on the Changing Geography of the World Politics. In T. Lumumba-Kasongo, R. Patterson, & M. Sasaki (Eds.), *International Studies in Sociology and Social Anthropology* (str. 1-40). LEIDEN, BOSTON: BRILL.
- Andreson. H. K., Pomfret. R. (2003). *Consequences of Creating a Market Economy: Evidence form Household Surveys in Central Asia*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Andrijauskas, K. (2013). China economic penetration into post-Soviet Central Asia and Eastern Europe. *Foreign Policy Research Center*, 30, 113-131.
- Aris, S. (2008). Russian-Chinese Relations through the Lens of the SCO. *Russie.Nei.Visions*, 34, 4-20.
- Arnanz, L., Blank, S., David, M., Deyermond, R., Davies, L., German, T., Lewis, D., & Salzman, s. (2015). Russia in the World. *Comillas Journal of International Relations*, 2(3). 1-145.
- Ascensao, F., Fahrig, L., Clevenger, P. A., Corlett, T. R., Jaeger, G. A. J., Laurence, F. W., & Pereira, M . H. (2018). Environmental challenges for the belt and Road Initiative. *Nature Sustainability*, 1, 206-209. <https://doi.org/10.1038/s41893-018-0059-3>
- Aydin, M. (2000). *New Geopolitics of Central Asia and the Caucasus; Causes of Instability and Predicament*. Ankara: Centre for Strategic Research.
- Aydin, M. (2001). Geopolitics of Central Asia and the Caucasus: Continuity and change since the end of the Cold War. *The Turkish yearbook*, 32, 168-216.
- Bardžić, Ž., Đurić, D. (2016). Doktrina organizacije dogovora za kolektivnu bezbednost. *Oditor*, 2(3), 63-80.
- Bellacqua, J. (2010). *The future of China-Russia relations*. Lexington, Kentucky: The

University press of Kentucky.

- Blank, J. S. (1995). Energy, Economics, and Security in Central Asia: Russia and Its Rivals. *Central Asian Survey*, 14(3), 373-406.
- Bolonina, B. (2019). Security Dimension of China's Presence in Central Asia. *ASIA FOCUS- ASIA PROGRAMME*, 108: 2-20.
- Breslin, S. (2011). China and the crisis: global power, domestic caution and local initiative. *Contemporary politics*, 17(2), 185-200.
- Cabestan, J. P. (2010). Central Asia-China Relations and Their Relative Weight in Chinese Foreign Policy. In: M. Laruelle, J. F. Huchet, S. Peyrouse & B. Balci (Eds.) *China and India in Central Asia: A "New Great Game"?* (str.25-40). NewYork: Palgrave Macmillan.
- Carlson, B. (2007). The limits of Sino-Russian Strategic Partnership in Central Asia. Ipeyzero 10.08.2021. ca: <https://jpia.princeton.edu/sites/jpia/files/2007-8.pdf>
- Chen Yu-Wen, J., Jimenez -Tovar, S. (2017). China in Central Asia: Local Perceptions from Future Elites. *China Quarterly of International Strategic Studies*, 3(3), 429-445. <https://doi.org/10.1142/S2377740017500178>
- Clarke, M. (2013). China's Strategy in "Greater Central Asia": Is Afghanistan the Missing Link?. *Asian Affairs An American Review*, 13(27), 1-19.
- Collins, K. (2002). CLANS, PACTS, AND POLITICS IN CENTRAL ASIA. *Journal of Democracy*, 13(3), 137-152. <https://doi.org/10.1142/S2377740017500178>
- Dadabaev, T. (2018). "Silk Road" as foreign policy discourse: The construction of Chinese, Japanese and Korean engagement strategies in Central Asia. *Journal of Euroasian Studies*, 9(1), 30-41. <https://doi.org/10.1016/j.euras.2017.12.003>
- Dadabaev, T. (2018). Japanese and Chinese infrastructure development strategies in Central Asia. *Japanese Journal of Political Science*, 19(3), 1-20.
- Dollar, D. (2015). China's Rise as a regional and global power. *HORIZONS: Journal of international relations and sustainable development*, 4, 162-172.
- Dwivedi, R. (2006). China's central Asia Policy in Recent Times. *China and Euroasia Forum Quartely*, 4(4), 139-159.
- Fedorenko, V. (2012). *CENTRAL ASIA: FROM ETNIC TO CIVIC NATIONALISM*. Washington DC: Rethink Institute.
- Fels E. (2018) *The Geopolitical Significance of Sino-Russian Cooperation in Central Asia for the Belt and Road Initiative*. In: Mayer M. (Eds.) *Rethinking the Silk Road*. Palgrave Macmillan (str. 1-287). Singapore: Palgrave Macmillan .
- Freeman, P. C. (2017). New strategies for an old rivalry? China-Russia relations in Central Asia after the energy boom. *The pacific Review*, 31(1), 1-20.
- Freire, R. M. (2009). *RUSSIAN POLICY IN CENTRAL ASIA: SUPPORTING,*

- BALANCING, COERCING, OR IMPOSING?. *Asian Perspective*, 33(2), 125-149.
- Frost, A. (2009). The Collective Security treaty Organization, the Shanghai Cooperation Organization, and Russia's Strategic Goals in Central Asia. *China and Euroasia Forum Quarterly*, 7(3), 83-102.
- Gunn, J. T. (2003). Shaping an Islamic Identity: Religion, Islamism, and the State in Central Asia. *Sociology of Religion*, 64(3), 389-410.
- Hamidov, A., Helming, K., & Balla, D. (2016). Impact of agricultural land use in Central Asia: a review. *Agron. Sustain. Dev.*, 36(6), 3- 23.
- Henderson, J., Mitrova, T. (2016). *Energy Relations between Russia and China: Playing Chess with the Dragon*. Oxford: The Oxford institute for energy studies.
- Hoh, A. (2019). China's Belt and Road Initiative in Central Asia and the Middle East. *Digest of middle east studies*, 28(14), 1-36.
- Horak, S., Šir, J. (2008). China as an Emerging Superpower in Central Asia: The View from Ashkhabad. *China and Euroasia Forum Quarterly*, 6(2), 75-88.
- Huang, Y. (2016). Understanding China's Belt & Road Initiative: Motivation, framework and assessment. *China Economic Review*, 40, 314-321.
- Huasheng, Z. (2009). Central Asian Geopolitics and China's Security. *Strategic Analysis*, 33(4), 475-477.
- Huasheng, Z. (2013). China's View of and Expectations form the Shanghai Cooperation Organization. *Asian Survey*, 53(3), 436-460.
- Huasheng, Z. (2015). Sino-Russian Economic Cooperation in the Far East and Central Asia since 2012. *Slavic-Euroasian Research Center, Hokkaido University*, 6(1), 103-121.
- Jesenaš, S. (2016). Struktura klanova i njihova politička uloga u Srednjoj Aziji. *Diplomski rad*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Kazantsev, A. (2008). Russian policy in Cetral Asia and Caspian sea region. *Europe-Asia studies*, 20(6), 1073-1088.
- Kazantsev, A. A. (2010). Russia policy in Central Asia in 1991-2010: a disappearing power?. *EUI RSCAS*, 59, 1-37.
- Kim, Y., Blank, S. (2013). Same Bed, Different Dreams: China's 'peaceful rise' and Sino-Russian rivalry in Central Asia. *Journal of Contemporary China*, 22(83), 773-790.
- Kim, Y., Indeo, F. (2013). The new great game in Central Asia post 2014: The US "New Silk Road" strategy and Sino-Russian rivalry. *Communist and Post-Communist Studies*, 46(2), 275-286.
- Krapohl, S., Vasileva-Dienes, A. (2019). The region that isn't: China, Russia and the failure of regional integration in Central Asia. *Asia Europe Journal*, 18, 347-366.
- Kulnazarov, R. (2015). New Geopolitical Role of Central Asia within Foreign policy

- Interests of World Powers. *Asian Social Science*, 11(12), 125-130.
- Kurečić, P. (2010). The New Great Game: Rivalry of Geostrategies and Geoeconomies in Central Asia. *HRVATSKI GEOGRAFSKI GLASNIK*, 72(1), 21-48.
- Lapidus, W. G. (2001). Central Asia in Russian and American Foreign Policy after September 11, 2001. Presentation from "Central Asia and Russia: Responses to the War on Terrorism", panel discussion at University of California, 1-7.
- Laruelle, M. (2009). Russia in Central Asia: Old History, New Challenges?. *EUCAM Working Paper*, 3, 4-11.
- Lenz-Raymann, K. (2014). *SECURITIZATION OF ISLAM: A VICIOUS CIRCLE, Counter-Terrorism and Freedom of Religion in Central Asia*. Bielefeld, Germany: transcript Verlag.
- Lu, H., Rohr, C., Hafner, M., & Knack, A. (2018). *CHINA BELT AND ROAD INITIATIVE: Measuring the impact of improving transport connectivity on international trade in the region-a proof-of-concept study*. Santa Monica, California, and Cambridge, UK: Rand Corporation.
- Machaffie, J. (2010). China's Role in Central Asia: Security Implications for Russia and the United States. *Comperative Strategy*, 29(4), 368-380.
- Mahalik, D. (2020). Terrorism in Central Asia: Security Implications for Russia. *Journal of International Studies*, 8, 133-147.
- Malashenko, A. (2013). *THE FIGHT FOR INFLUENCE: Russia in Central Asia*. Washington DC: Carnegie endowment for international peace.
- Matveeva, A. (2013). Russia's changing security role in Central Asia. *European Security*, 22(4), 478-499.
- McKee, M., Healy, J., & Falkingham, J. (2002). *Health care in central Asia*. Philadelphia, Buckingham: Open University Press.
- Mladenović, M., Kilibarda, Z. (2011). Šangajska organizacija za saradnju. *Vojno delo*, 63(1), 24-40.
- Movkebaeva, A. G. (2013). Energy Cooperation Among Kazakhstan, Russia, and China Within the Shanghai Cooperation Organization. *Russian Politics & Law*, 51(1), 80-87.
- Naumkin, V. V. (2003). Militant Islam in Central Asia: The case of Islamic Movement of Uzbekistan. *UC Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies*. Прейзето 10.07.2021. ca: <https://escholarship.org/uc/item/7ch968cn>
- Nikitina, Y. (2013). Security cooperation in the Post-Soviet area within the Collective Security treaty Organization. *ISPI Analysis*, 152, 1-5.
- Nixey, J. (2012). The long goodbye: Waning Russian Influence in the South Caucasus and Central Asia. *Chatham house briefing*. Прейзето 10.07. 2021. ca:

<https://www.chathamhouse.org/2012/06/long-goodbye-waning-russian-influence-south-caucasus-and-central-asia>

- Omelicheva, Y. M. (2010). The Ethnic Dimension of Religious Extremism and Terrorism in Central Asia. *International Political Science Review*, 31(2), 167-186.
- Ong, R. (2005). China's security interests in Central Asia. *Central Asian Survey*, 24(4), 425-439.
- Patnaik, A. (2016). *Central Asia: Geopolitics, security and stability*. New York: Routledge.
- Petersen, A., Barysch, K. (2011). *Russia, China and the geopolitics of energy in Central Asia*. London: Centre for European reform.
- Peyrouse, S. (2016). Discussing China: Sinophilia and sinophobia in Central Asia. *Journal of Euroasian Studies*, 7(1), 14-23.
- Peyrouse, S., Boonstra, J., & Laruelle, M. (2012). Security development approaches to Central Asia The EU compared to China and Russia. *EUCAM Working Paper*, 11, 5-23.
- Peyrouse, S. (2009). Drug-trafficking in Central Asia. *Policy Brief*, 8, 1-4.
- Phillips, A., James, P. (2001). National Identity between Tradition and Reflexive Modernisation: The Contradictions of Central Asia. *National Identities*, 3(1), 23-35.
- Pomfret, R. (2010). Central Asia After Two Decades of Independence. *WIDER Working Paper*, 2010(53), 1-26.
- Pop, I. I. (2010). CHINA'S ENERGY STRATEGY IN CENTRAL ASIA: INTERACTIONS WITH RUSSIA, INDIA AND JAPAN. *UNISCI Discussion Papers*, 24, 197-220.
- Popović, M. (2012). Poluporozni regioni u svetskoj politici: slučaj Središnje Azije. *Političke perspektive: časopis za istraživanje politike*, 2(2), 55-79.
- Sahai, D. (2019). Russian far East and Central Asia: Impediments to Sino-Russian Partnership. *ORF Issue Brief*, 280, 2-19.
- Scobell, A., Ratner, E., & Beckley, M. (2014). China's Strategy Toward South and Central Asia. *RAND*, 1-106. Препозето 10.07.2021. ca: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR525.html#download
- Snyder, C. J. (1995). *After Empire: The Emerging Geopolitics of Central Asia*. Washington DC: NATIONAL DEFENSE UNIVERSITY PRESS.
- Song, W. (2014). Interests, power and China's Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization (SCO). *Journal of Contemporary China*, 23(85), 85-101.
- Song, W. (2016). *China's Approach to Central Asia: The Shanghai Cooperation Organisation*. London and New York: Routledge.
- Spering, J. (2014). *Handbook of Governance and Security*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.

- Swanstrom, N. (2011). China and Greater Central Asia: New Frontiers?. *Institute for Security and Development Policy*. Преузето 10.08.2021. са: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=sv&user=X3w7-1AAAAAJ&citation_for_view=X3w7-1AAAAAJ:qjMakFHDy7sC
- Swanstrom, N. (2014). Sino-Russian Relations at the Start of the New Millennium in Central Asia and Beyond. *Journal of Contemporary China*, 23(87), 480-497.
- Tang, S. (2000). Economic Integration in Central Asia: The Russian and Chinese Relationship. *Asian Survey*, 40(2), 360-376.
- Troitskiy, M., Bailes, K. J. A., & Dunay, P. (2007). The Shanghai Cooperation Organization. *SIPRI Policy paper*, 17, 30-44.
- Tukmadiyeva, M. (2013). Xinjiang in China's foreign policy toward Central Asia. *Connections*, 12(3), 87-108.
- Vujadinović, S., i Šabić, D. (2017). The importance of regions in geographical research. U. D. Šabić (ur.) *Zbornik radova: Geografski Fakultet* (str.195-208). Beograd: Geografski Fakultet.
- Weitz, R. (2018). Assessing the Collective Security treaty Organization: Capabilities and Vulnerabilities. *Monographs, Books, and Publications*, 390, 1-135. Преузето 10.08.2021 са: <https://press.armywarcollege.edu/monographs390>
- Wie Davis, V. E., Azizian, R. (2007). *Islam, Oil, and Geopolitics: Cetral Asia after September 11*. Plimouth, UK: Rowman & Littlefield Publishers, inc.
- Wishnick, E. (2009). Russia, China, and the United States in Central Asia: Prospects for Great power Competiton and Cooperation in Shadow of the Georgian Crisis. *Monographs, Books, and Publications*, 634, 1-72. Преузето 10.08.2021. са: <https://press.armywarcollege.edu/monographs634>
- Yenikeeff, M. S. (2011). Energy Interests of the 'Great Powers' in Central Asia: Cooperation or Conflict?. *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, 46(3), 61-78.
- Yun, Y., Park, K. (2012). An Analysis of the Multilateral Cooperation and Competition between Russia and China in the Shanghai Cooperation Organization: ussues and Prospects. *Pacific Focus: Inha journal of International Studies*, 27(1), 62-85.
- Zhuangzhi, S. (2007). The Relationship Between China and Central Asia. Преузето 10.08.2021. са: https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no16_1_ses/03_zhuangzhi.pdf
- Пророковић, Н. Д. (2018). УЛОГА ШАНГАЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЗА САРАДЊУ У ПРОМЕНИ РАВНОТЕЖЕ СНАГА У ЦЕНТРАЛНОЈ АЗИЈИ. *Политика националне безбедности*, 15(2), 79-95.
- Радивојевић, М. (2016). ИСЛАМСКИ ФАКТОР НА ТЕРИТОРИЈИ ЦЕНТРАЛНЕ АЗИЈЕ. *Мегатренд ревија*, 14(1), 133-148.

Траиловић, Д. (2011). ЦЕНТРАЛНА АЗИЈА И НОВА ВЕЛИКА ИГРА-ГЛАВНИ ГЕОПОЛИТИЧКИ АКТЕРИ. *НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС*, 7(10), 363-386.

9. БИОГРАФИЈА

Александар Симић рођен је у Кикинди, Републици Србији, 01.01.1994. године. Основну школу и гимназију “Душан Васиљев” завршио је у истоименом граду, са одличним успехом. Године 2019. завршио је основне академске студије на Факултету Безбедности, одбранивши дипломски рад под називом “Систем за борбу против верског тероризма”. Наредне године уписује мастер академске студије на Факултету Безбедности, модул Студије наука безбедности. Течно говори, чита и пише на енглеском језику.